

У Львові, дня 15 [27] мая.

Виходить у Львові 1-ого і 15-ого кожного місяця в обсязі трьох аркушів.

ПЕРЕДПЛАТА ПЛАТНА З ГОРИ ВИНОСИТЬ:

З додатком „Словар російсько-український“: на півні рік 8 вдр., [для заграниці 8 рублів або 16 марок]. — Без „Словаря“: на півні рік 6 вдр., [для заграниці 6 рублів або 12 марок], на пів року 3 вдр., на чверть року 1 вдр. 50 кр. — Одно число коштує 30 кр.

Редакція, адміністрація і експедиція у Львові, при ул. Академічній Ч. 8.

Рисунки мають бути писані праворуч „Зорі“. Твори узяті редакцією непридатними до поміщення, повертає ся авторам [на їх кошт] без поясненя причин. — Редакція відповідає тільки на ті писма, до котрих додано поштової маркою: ся постановка не дотичать писемників, що містять свої твори в „Зорі“.

Ж А Л Ь.

ОПОВІДАННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.

— [Далі.] —

IV.

— Слухай, Sophie! Я тобі давно збираюсь про се сказати, та все якось...

— А що там таке? Ти маєш такий чудний, таємничий вираз! — і Софія при тих словах усміхнулась.

— Та не то, щоб таємниця якась, а все-ж...

— Та кажи, що там вже таке!

— Бачиш: нам прийдець ся може ощаднійше жити.

— А то чому? — запитала Софія, здивовано підвівши брівки.

— Наші грошові справи того вимагають.

— Хіба вони так уже надто погано стоять тії справи?

— Поки що, то ще не надто погано, але нам слід ощаднійше жити, принаймні хоч який час.

Софія вдвинула плечима і почала дивитись у просторінь.

— Я, здаєть ся, і так живу ощаднійше, ніж багато інших в нашого стану, але-ж не можна, хотівши бувати в світі і приймати у себе товариство, вбиратись *comme une bourgeoisie* і утримувати свій салон *comme une mansarde!*... Я думаю, ви-б самі не хотіли, щоб я замкнулась дома, немов та черняця.

— Та ні, — хто-ж тобі про се говорити? Я зовсім не проти тебе самої се говорив...

Гнат Онисько вч.

— А коли так, то що-ж власне я можу у сих „справах“ порадити?

Князь не знав, що їй відповісти на таке запитанне, і сидів який час мовчки. Далі він знову несміло зняв річ:

— Я хотів тільки сказати, що нам би пора...

— Іхать до баронесс, — перебила Софія, — сподіваюсь — „ощадність“ не перешкодить нам у сьому?

— Але-ж, Sophie...

— Я думаю, нашу розмову ми можем і потім докінчити, а тепер я піду вбиратись, бо й так пізно.

Але князь більш не важив ся кінчати тієї розмови. Софія те-ж не верталась до неї і князь шукав поради між своїми рахунками. Тим часом справи все гіршали, де далі вірителі почали навідуватись частенько.

„Що тут робити? Що робити?“ в рослуці питав сам себе князь, ходячи шпарко туди й сюди по кімнаті. „Ні, так не можна! Я мушу їхати до Турковського на пораду, — він чоловік сьвідомий, він мусить мені порадити хоч би задля своєї дочки! Не може бути, щоб з моїх домів не було мені користи. Я їду до нього!“... — і князь подав ся було до дверей, але йому на зустріч виходив слуга і зараз же подав якийсь лист князеві.

— Поклади на столі! — мовив князь, не глянувши на той лист.

— Ясний пане! Якійсь хлопець приніс сього листа і казав, що пан Турковський просив як найскорійше дурчити листа ясному панови.

— Добре, можеш собі йти!

Слуга вийшов. Князь сів і почав пильно читати, зсунувши брови. На лиці видно було дивуване, далі неспокої сливе жак.

Турковський просив у листі вибачення, що не прибув сам до князя, аби розмовити ся з ним особисто. Потім він доносив князеві, що полишає службу через те, що літа й здорове не дозволяють йому клопотатись такими трудними справами. Далі до листа додані були рахунки плати комірної, яку зміг зібрати Турковський; взагалі плати вийшло дуже мало, але Турковський пояснював се тим, що деякі з комірників давнішш полатили, а другими знов вийшли якісь „непорозуміння“, до того ремонт потребував немало грошей. В кінці Турковський додавав, що вїїаджав в село недавно куплене, — як то відомо князеві — пильні справи того вимагають. Однак пан Турковський сподївав ся, що мати ме ще не раз втіху побачення з князем, хоч до літа се навряд чи буде можливим.

Дочитавши листа, князь устав і міцно задзвонив. Слуга миттю з'явив ся на порозї.

— Де той, що листа приніс? — запитав князь.

— Він пішов, ясний пане, — казав, що відповіді не треба.

— Ти сам занесеш панови Турковському листа.

— Ясний пане, — перебив несміло слуга, — той хлопець казав, що пана Турковського нема...

— Знаю! Іди собі! — відмовив гнівно князь і слуга зник.

Князь кинувся на фотель і впав у тяжку задуму. Далі встав і відчинив вікно. Астма душила його. Остатнього часу надто часто вона приступала до нього. Роспука і гнів робили приступ ще тяжчим.

— Стара лисиця той Турковський! А я? Де мої очі були?!... Ах, що робити? Що робити?

— Ясний пане! Зільберштайн і Фліттергольд просять побачити ся з ясним паном.

— Хай пождуть! — ледве мовив князь, не обертаючись до слуги.

Через хвилину слуга знов увійшов.

— Розовський і Мошицький бажать на одну хвилину побачити ся з ясним паном!

Князь обернувся і хотїв поступити до дверей, але не міг і в несиїлї впа на фотель.

— Клич... панї!... — здавленим голосом вимовив.

Софія стурбована вбігла в кімнату. Схопила за руку князя, раптом збїїдла і затремтіла.

— Лікаря! — скрикнула.

Але вже лікар не приніє ніякої потїхи. Софія — стала вдовою!

Раптова смерть чоловіка вразила її. Так хутко, так несподївано вдовою зостатись! Вона стояла, дивилась непринятно і мов хотїла щось пригадати, щось зрозуміти. „Як се? Що се? Що се буде?“ питав її безпорадний погляд. Раптом погляд її знов упав на мертвого чоловіка, вона затремтіла, неначе від жаху, закрила руками лице і воїлїла. Слуги кинулись до неї, подаючи поміч, і потім довго розмовляли між собою і дивували з горя молодї квягїні.

Софію занесли в будуар ледве притомну і положили на канапцї. Перша її думка, як прийшла вона до тяжку, була: „Ах, що буде зо мною?“...

Похорони князя були тихі, не дуже бучні. В світї мало говорили про його смерть, далеко більш говорилось про несподївану руїну його маєтку: „Се раувге comte s'etait dous guine!“ — говорили одні. „Хто-б міг сподїватись?“ — казали другї. „Ainsi va le monde!“ — додавали иншї, а врештї хутко се ні для кого не було більш цікавим.

V.

Софія сидїла на канапцї в чорній жалїбній сукнї. Вираз її обличчя не зовсім відповідав смутковому убранню, — на лицї скорїйш дивуване видко було, аніж смуток. „Що-ж буде далї?“... — говорив її погляд.

— Вибачайте, ясна панї! — мовила, увійшовши служниця — єдина, що зосталась при Софїї, — вибачайте, там якісь панове бажать бачити ясну паню.

— Я не приймаю нікого.

— Вони кажуть, що хоченє мусять бачитись. Казали, що готові цілий день ждати.

— Ах, як се нудно! Ну, добре, я вийду.

В сальонї її дожидало трое людей. Елегантний сальоник певне ніколи не бачив таких гостей. Обличчя тих людей були виразно орієнтального типу, їх чорні, гострі очі пильно оглядали всі річи в кімнатї і немов жїряли саму кімнату. Вони стояли тихо і тільки часами мїнялись уривчастими швидкими фразами.

— Ну, і довго нам ще ждати? — запитали вони у служницї, кинувши на їх погляд повний призирства.

Вони якось дивно переглянулись при словї „ясна панї“, однак не сказали нічого. В ту хвилину вступила Софія. Глянувши на тих людей, Софія змїнилась на виду: вона відразу догадалась, що то вірителї.

— Чим могу служити? — спитала вона їх трохи не певним голосом.

— Сподїваюсь, що панї відомо, які стосунки мав з нами покїйний князь? — замість відповідї спитав Софію один з вірителїв.

— Так, я знаю. Але... ті справи...

— Ми власне прийшли, щоб скінчити з тими справами.

— Але я не знаю достотне тих стосункїв, скілько того довгу... і взагалї...

— Ну, ми будем зараз то показувати! — і з тими словами один з вірителїв витяг з кишенї спору пачку вексельових рахункїв; потім, бачучи, що Софія не зважує ся і взялась до тієї папуші, додав: — „А от і загальна сума всіх довгїв“.

Софія глянула на ту „загальну суму“ і в очах її блиснула роспука.

— Коли-ж я повинна сеє сплатити? — спитала.

— Зараз! — відказали в один голос вірителї.

— Але-ж... се неможливо! Я не могу сплатити вам такої суми зараз! — тремтячим голосом вимовила Софія.

— То ми будем описувати ваш дїм, — спокїйно відповіли вірителї. Потім вони перекинулись між собою скількома незрозумїлими словами і вийшли з хати, не глянувши на скаменїлу Софію.

Софія стояла нерухома, безвладно опустивши руки, обличчє єї мало вираз дїтячої безпорадності. Але зненапцька її в очех прокинув ся якийсь промінь надїї. „Я пішла телеграму татови!“ — пронеслась у неї думка: „Так, він певне може помогти менї! Він мусить допомогти!“

Вона швиденько написала скілька слів на клаптику паперу, хутенько вбралась і поїхала сама на телеграф. Спершу вона нікого, нічого не бачила навкруги себе і власні думки снувались без ладу в головї, але потім під впливом ясного, сьвіжого зимового ранку і тієї веселої, гучної юрби, що снувалась бадьорно улицями, думки єї стали спокїйнішї. „Так, так, напевне татко визволить мене з сеї напасти!“ — думала вона і дивилась перед себе з надїєю.

Вернувшись від телеграфу до дому, вона застала вже там вірителїв, що пошожали по всіх кімнатах певною, вільною походкою і наглядали, як описують всі річи. Софію се вразило страшенно. „Вже! Так хутко!... Боже! Куди-ж я подїнусь!“ — вона з жахом вибігла знов на улицу. Вона йшла, бігла, сама не знала куди. „Що робити? Поки то прийде відповідь таткова, а тут!... Ні, треба кудись іти, когось порадитись! Кого-ж?... Хїба піти до тітки? Ні, — вона завжди була неприїтна до мене, — не піду... До кого-ж я вдам ся?“ Софія спинилась... „Піду до баронесси!“ — несподївано зважила вона. Софія сама не знала, звідки прийшло їй те на думку і чого власне має вона там шукати поради, але не час було розважати над тим. Хутко прийшла до дому баронесси, раптово, поривчасто подзвонила і спитала, чи дома баронесса і чи приймає. Слуга пішов і вернує з відповіддю, що баронесса нікого не приймає. Одначє Софія, мовивши, що хоченє мусить бачити баронессу, швидко подалась у кімнату. Не заставши нікого в сальонї, вона вступила до будуару.

Баронесса була сама в будуарі. Вона сиділа перед коминком на великому, вигідному фотелі; сеє вона дозволяла собі тільки без сторонніх людей, знати-ж було, що вона нікого не ждала. Сиділа вона, відкинувшись на спинку фотеля, але постать її була випростана [горбитись вона не звикла]. Вбрання вона була тепло і закутана була в неменше теплім шалі, хоча у кімнаті і так було тепло, а перед коминком навіть гаряче. Очи її дивились на огонь, на гордому, колісь гарному обличчі панувала сувора задума. Від тих дум брови зсунулись, очи дивились надто поважно, а вид здавав ся ще старішим.

Зненацька увійшла Софія. Баронесса здригнулась і прикро споглянула на Софію.

— Ах, ви так несподівано увійшли! — мовила, ростягаючи слова, то-ж було знаком прикрого настрою.

— Вибачайте, баронессо! — озвалась до неї Софія збентежена. — Я ніколи-б не відважилась турбувати вас, але тепер... в таку хвилину...

— Чим могу служити? — запитала знов так само баронесса.

— Ви знаєте мої нещасні обставини!... Чи сподівалась я, що се так може далеко зайти... Ах, се так несподівано!...

— По часті, я думаю, се могло бути сподівано. Певне-ж для вас не були таємницею справи небіжчика вашого мужа: il n'était pas un richard. Велика шкода, що так стало ся, але треба було-б завчасу подумати о тім. Il fallût être un peu économes.

— Ох, так!... тоді!... хто-ж знав... Тепер нещасте, така руїна... все описують!... — і Софія слізьми умила ся.

Баронесса насупилась і почала дивитись в другий бік. „Voilà une scène bien bête!“ — думала вона.

— Заспокойтесь, немає чого так надто десперувати, — вдалась вона знов до Софії, — хоч справді не знаю, чим би могла вам порадити.

Софія трохи стилилась від холодного тону баронесси.

— Я думаю, ви, баронессо, яко давній друг князеві, і при тому ваші звязки в світі...

— Що-ж, се тут не поможе! Я не знаю, що-б вам сказати... Хіба вже при таких обставинах, si votre situation est si extrême, вам прийдесть ся може подумати о місці...

— О якому місці? — запитала Софія.

— О якому небудь обовязку, наприклад — місце гувернантки...

— Я? за гувернантку? — перепитала Софія наче непринятно, мов не розуміла значіння річій баронесси.

— Так, за гувернантку. Врешті ви може й справді не в стані бути нею, — votre éducation n'est pas si faite. Адже-ж ви певне не можете давати лекцій музики? Ви учились музики?

— Я вчилась тільки співу!... Та ні, се неможливо, я про се не могу навіть думати! — сказала Софія, вставши стурбована, сливе ображена, — не могу, та й не хотіла-б!

— Ну, в таких разі, коли ви не можете бути за гувернантку, — провадила далі баронесса байдужим голосом, не зважаючи на турботу Софії, — то в таких разі вам прийдесть ся хіба шукати місця компаньонки, се не потребує великої едукції. Та от наприклад, — я їду хутко на води за границю і власне бажала би мати при собі яку особу pour la compagnie. При ваших крайних обставинах...

— Так, мої обставини лихі, але врешті не такі вже крайні. Я післала телеграму до батька і хутко збираю ся їхати сама.

— А, коли так!... — баронесса те-ж встала з фотеля, — бувайте здорові! — і вона подала руку Софії, що рушила до неї прощатись.

— Одначе радла-б вам подумати... — додала баронесса, коли Софія вже зовсім відходила.

— Спасибі! Adieu! Сьогодні я їду до батька! — і Софія вийшла в будуару.

VI.

Пан і пані Турковські сиділи собі самі в своїй сільській господі. В цілому домі було тихо і якоесь самотно, бо й не було в ньому нікого, окрім старих, навіть Наді не було, вона вісталась в місті в інституті.

Обоє старі сиділи мовчки, пані плела панчошу, пан читав якусь газету.

— Слухай но, — щось ніби заїхало до двору! — зненацька обізвалась пані до чоловіка.

— Хто-ж би то? — пан Турковський встав і хотів вийти подивитись.

Коли се якась постать жіноча швидко вбігла в хату і кинулась до пані Турковської.

— Софійко! Се ти? — скрикнули разом батько й мати, — так несподівано!

— Ах, мамочко! — і Софія заридала, припавши на плече матері.

— Що тобі, моя Софійко? — заспокій ся, на Бога!

— Ви одержали мою телеграму? — спитала Софія, трохи заспокоївшись, — ви знаєте моє лихо?

— Знаємо, знаємо, але що-ж мали робити? Чим же ми могли тобі порадити? — Далі, трохи згодом, мати додала: — а що-ж ти думаєш тепер робити?

Софія з дивом глянула на матір.

— Що-ж? я не знаю!...

— Ну, потім вже про те подумаєм, а тепер ти, Софійко, либонь втомилася з дороги, відпочинь!

Софія пішла з матір'ю в другу хату. Хата нагадала Софії власну її хату, що вона жила панною. І свичадо те саме і постаново.

— А де-ж Надя й Павлусь? — згадала Софія.

— Вона в місті, в інституті, а Павлусь в гімназії. Де-ж їх тут тримати? Яку можуть вони досягнути едукцію і кар'єру в сій глушині? Се тільки для нас старих добре. Нам уже що! — аби спокій!

Слово „глушина“ вразило Софію прикро.

Пані Турковська пішла наглянути, як і куди будуть зносити річчя Софії.

— А тобі я радла-б заснути трохи: ти така здрожена та зжурена, — мовила вона дочці, відходячи.

Софія не думала спати лягати. Приступила до вікна і стала дивитись. Вікно виходило в садок, садок був невеличкий, але в ньому було скілька старих дерев, що стояли, сумно схиливши віги під тяжким навісом снігу. За садком видко було чинсь хатину стареньку, снігові намети підходили їй аж пощд віконечка. Далі видко було улицю і громадську криницю з журавлем високим. По той бік улиці стояла церквонця з зеленим дахом, і навколо неї мрили кривь туман зимовий похилі хрести на сільському цвинтарі. На улиці не було ніякого руху, тільки часом яка молодиця прийде по воду до криниці, тихо, риплячи, нахилить ся журавель, потім знов випростать ся, і знов улиця самотна. В близьких хатах ще не святилось, хоч на дворі вже смеркало.

„Правдива глушина!“ подумала Софія, відступила від вікна і вийшла геть з хати...

Скільки жила Софія на селі, то більш не задивлялась на той краєвид.

— Слухай, Софійко, мовила їй мати через скілька день, — одначе, як же ти думаєш далі бути?

Тепер се питання не здивувало Софії.

— Не знаю! треба щось думати, — відповіла, — звісно, що тут я нічого не діждусь.

— Хто його ана! — вкинув пан Турковський, — і лихо знало того князя, що він так хутко вмер! Ну, хоч він і старий був, а все-ж міг би ще жити. І де він свої гроші подів? Здасть ся-ж, мав і доми і маєтки...

— Та що вже там! — в досадою мовила Софія, — тому нічого не порадиш. Треба — що мені тепер почати, бо що-ж: от я прожила тиждень, проживу ще тиждень, а далі що?

— Та що-ж, Софійко, — відмовив знов Турковський, — тобі треба вдруге заміж вийти, тай годі! Ще-ж не нажилась за князем, то може наживеш ся за графом! Ти ще молода, не вік же тобі вставатись удовою.

— Заміж! Цікава, за кого-б то я тут могла вийти заміж?

— Ну, — за кого! звісно, так хутко не може ніхто знайтись, але поживеш, пождеш...

— Ждати! Тай що-ж, я діжду ся? Я вдасть ся, усіх тут у вас бачила, кого могла побачити.

На тім розмова кінчилась. Софія пішла у свою кімнату, сіла й задумалась. Не в перший раз була між ними така розмова. „Мама правду каже: я мушу думати щось, бо тут жити я не можу, — з самої нудьги можна пропасти! Сумно, глухо!... Татко каже: заміж. Але хто-ж справді тут єсть? Хіба той відставний майор, що то приходиться до татка, і кожний раз такого диму з тютюну напустить на всю хату, що я аж млію? Або той акціоник, що тільки й мови у нього про собаки та про горілку? Фе! аж бридко!... А з путніх людей хто-ж мене тут знайде? Та й де-б він тут узав ся!“...

Тут увійшла мати і торкнула Софію за плече.

— Софійко, там пан Шпачинський приїхав. Може вийдеш.

— Ні! По що маю виходити? Що я з ним говорити му? Про карти, про коні, чи про ярмарки?...

— Але що-ж ти всіх дураєш ся? Не можна так, — що-ж з того буде, як ти будеш ховатись від усіх?

— А що-ж з того, як буду виходити?

— Ну, все-ж! роздививши ся на людей. Сама-ж нарікаєш, говориш: нудьга, глушина!

— Хіба-ж не правда?... Що-ж мені ваші люди допоможуть?

— Бачиш, Софійко, як що не хочеш вік бути вдовою, то треба щось думати. Удруге трудно сподіватись такої партії, як покійний князь, — тепер і аристократи дивлять ся за віном, а твій титул тут не багато допоможе.

— Та що-ж? — неже мені за якого небудь Шпачинського йти?!... Воліла-б уже згинуту у сій глушині. От подумай — партія!

Пані Турковська подалась до дверей.

— То не вийдеш? — спитала.

— Ні!

Пані Турковська вийшла до гостя сама.

Софія почала турботно ходити по хаті. „Ні, мушу сама собі ради шукати!“ розважала вона: „Перш усього треба вирвати ся з сїєї глушини, — що справді? Якої долі я можу тут сподіватись? Треба в ширший світ, там може знов у люди вийду. А ні, то хоч знати му, що не засниділа я у Ведмежому Куті [от іще назва!], не поховала себе живою!“...

У вечері за чаєм Софія мала зважливий вираз лиця. Знати, що вона мала щось на думці, і от-от хтіла вимовити його.

— Знаєте що, тату? — обізначалась вона зненацька, — я хутко поїду від вас.

— Що ти кажеш? Куди? — запитали батько й мати в один голос.

— Знов у місто. Що-ж я тут робити му? Нічого я тут не діждусь, а тільки зануджу ся марне. Я тільки вам тут завдажаю.

— Ну, се пусте!... тільки вже, коли ти думаєш, що тут марне час уводиш, то звичайне... Але що-ж ти робити меш в місті? Де ти подінеш ся?

— Де? Коли вже інакше не можна, то мушу стати деє на службу.

— Ти — на службу? Подумай, що ти кажеш!

— Ну, а що-ж, що-ж маю робити? У місті я хоч можу мати надію на ліпше, там хоч людей бачити му, світ, нудьги тутешньої збуду ся! Тай неже я на віки йду в службу? і я-ж вільна, яку хочу, службу вибрати.

— Ба, уважай сама — ти вже не дитина... Тільки, як же так іхати? Треба-б щось певного знати, бо де-ж так відразу можна службу знайти?

— О я об тім не журю ся! Мене одна баронесса запрошувала за компаньону до себе, ще тоді, як я мала до вас іхати. Аби моя хіть!

— Хіба ти хочеш іхати до неї?

— Я мушу іхати до неї.

Батько й мати не затримували довго дочки. Другого-ж таки дня Софія почала збиратись, а за три дні була вже в місті. Першого дня вона вдалась до баронесси.

— А, се ви!... — мовила на витанне баронесса і ледве примітний посміх чув ся в тих словах.

— Так. Я роздумалась, порадила ся з родиною і зварила, що можу прийняти ваші запрошення.

— Се добре, бо я от хутко виїжджаю за границю. Як би ви трохи спізнались, то-б не застали мене. Як що ви станете у мене, то збирайтесь у дорогу.

— Я готова.

— Коли можете переїхати до мене?

— Хоч зараз.

— То переїздіть. Тоді поговоримо про всі умови. По-можете мені збиратись.

— Добре. Я зараз переїду.

От Софія і в баронесси. На службі!... Відразу мусять взятись до роботи: треба вкладати річи баронесси, — хутко виїздити. Софія пішла до будуару, аби взяти деякі річи потрібні в дорозі. Ступивши на поріг, вона спинила ся нагле і відкинула ся цілою постаттю, немов угляділа щось дивне чи страшне.

— Боже, моя канапка!... — скрикнула вона стиха, але спотвореним голосом.

Так, у кутку в будуарі стояла ві рожева канапка. Софія стала і з жалем дивилась на ту канапку... Коли се з другої хати почув ся голос баронесси: eh bien!...

Софія кинулась, хутко пройшла по будуарі, і, вітхнувши, взялась до роботи. Знайшла несесер баронесси і почала вкладати у нього різні „найпотрібніші“ дрібязки. З нервовим поспіхом поралась вона, хутко справилась і, віддавши несесер служниці, пішла в свою кімнату. Там вона заломила руки і заридала: „Ах яка се мука, бачити свою колишню найдорожчу річ те пер!... Як сей будуар похожий до мого... Ох, коли-б вже скоріше вийхати звідси, чи що!“... Софія мусила знов іти вкладатись. За роботою вона в думці боролась з своїм жалем: „Ну, що-ж, поїду за границю, нічого сього бачити не буду. Може-ж мені там ще й добре буде. Все-ж буду людей бачити, не буде часу журити ся... А може там і доля знайдець ся“...

За день, за два все було влагоджено, і рушили в дорогу. „Богу дякувати! Хоч далі від сього міста!... — думала Софія: „Хоч мене жаль той гризати не буде!“ — Шкода, — жаль не вістав ся у рідному місті.

VII.

Швидко, швидко летить поїзд! Красні краєвиди мов у сні змінюють ся. Високі гори, квітчасті долини, швидкі річки — все так швидко повстає і зникає, немов у тій казці, що то від помаху чарівної хусточки вставали й гинули гори та долини. Далі почали ся великі, темні дуги. Струнки високі дерева снують ся перед очима, неначе водять який чарівний танок. Он веселеє коло молодих сосонок, — як чудово грає між ними багряний промінь західного сонця!

Софія стоїть у вагоні першої класи і дивить ся у вікно так пильно, насупивши брови. Її не чарують розкішні картини, будить вони в серці жаль пекучий! „Тут я проїздила тоді!“ пригадує вона: „Князь казав мені: Як будеш проїздити вдруге сею стороною, то пригадуї містини знаємі... Пригадуї, пригадуї!“...

— Sophie, зачиніть вікно, — протяг! — обізначалась баронесса, лежачи в другому кутку вагона, — поки доїду до тих вод, то зовсім розхорю ся!

Софія закусила губу і ще більш насушила ся, однак причинила вікно. Стала знов і дивилась та поринала у спогадах.

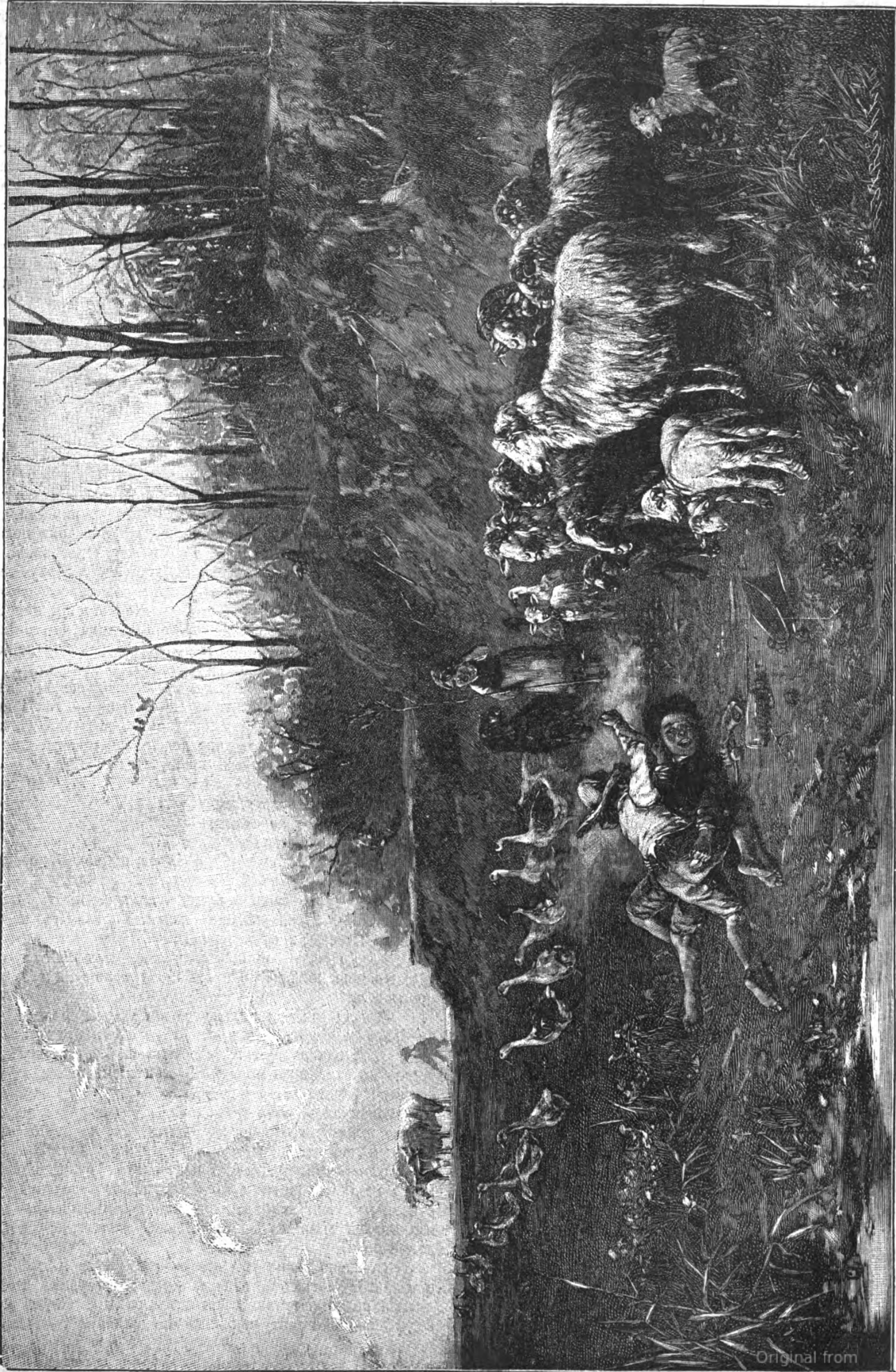
— Sophie, подайте несесер! — знов баронесса озвалась. Софія не чула того. „Тут я згубила тоді свою обручку. Я так за нею журилась, а князь казав: не журись, не варт, крашу куплю. У Відні купив мені обручку; ох, де вона тепер? Нема, та й на щоб здала ся!...“

— Подайте мені несесер! — гукнула баронесса. — Що се з вами сьогодні робить ся? Нічого не чуєте!... Чи мушу сама встати?

Софія мовчки подала баронессі жадану річ і подала ся знов до вікна.

— Годі вже вам там стояти. Збирайте краще всі річи, щоб чого не забути, бо хутко нам треба буде виходити. Чуєте?

— Зараз! — і Софія почала раптово збирати та складати різні дрібязки, що порозкидала баронесса навколо себе.

Случайні обвіди. [З картини О. Ієблера].

Став поїзд. Усі рушили до двірця. Софія вела баронессу під руку, бо та казала, що їй голова морочить ся після їзди. У другій руці Софія несла несесер та коробку з какао-молоком, носальщики несли за ними силу коробочок, пакуночків і всякої всячини. „Ах, мій Боже! Діве, як той слимак!“ — думала Софія, ведучи свою паню. Їй було сором і вона не сміла звести очей на юрбу людей подорожніх.

В дамській кімнаті баронесса безвладно опустила ся на канапу.

— Дайте мені спірту! — мовила вона до Софії слабим голосом.

Софія кинулась до несесеру, поливилась там, потім пошукала у саквояжі і там не знайшла спірту. Вона стурбовано глянула на баронессу.

— Вибачайте! при нас нема спірну, — мовила тихо.

— А де-ж? — запитала баронесса голосніше і трохи вже прикро.

— Я вложила його в скриню, — ще тихше відповіла Софія.

— Сього тільки не доставало!... І про що ви думаєте? Скажіть мені, нащо у вас голова на плечах? C'est une affreuse négligeance!... Принесіть води.

Несучи воду, Софія глянула у бік і побачила двох панночок, що дивились просто на неї, одна усміхаючись, а друга журливо. Софія счервонілась і слізьми стали їй в очех.

— Ідіть, влагодьте, щоб ми могли швидче їхати до готелю, — мовила баронесса, не глянувши на неї.

Софія пішла. Їй уперше приходилось клопотати ся подорожніми справами, однак якось то влагодила все і рушили до готелю. В готелі баронесса лягла в ліжку, а Софії казала виїхати зараз же все зо скрині і знайти спирт. Була то справа досить довга.

— Тепер можете йти. Поставте спирт біля мене. Вкрийте мене ліпше, тут холодно. Ах, як ви се незручно робите! Добре вже. Не забудьте-ж: ми завтра рано далі їдем, — щоб не спізнитись. Щоб усе було на місці.

Софія пішла в свою хату, але спати ще не лягала. Після всіх турбот вона не могла хутко заснути. Сіла до стола і почала писати лист:

Дорога мамо!

Правду кажучи, нічого писати тепера, бо ми ще не доїхали до тих вод. Але я хочу поділитися з вами своїм жалем. Мені здається, що гірше, як мені тепер, то вже не може бути. Здумайте собі: я ще не побула й пів місяця у баронессі, а скільки прикрости завдала вона мені! Боже, що-ж то буде далі!... Сьогодні я цілу дорогу стояла край вікна, дивилась та спогадувала колишні часи. Чи давно те було? Мені здається, що та шлюбна подорож давно-давно минула, але я пам'ятаю кожну дрібницю з того часу. Цілий день я рвала собі серце тими спогадами: тільки що заспокоює трохи, зараз якась дрібниця збудить знов мої спогади, і так мені жаль стане! Ох, здається краще було-б, як би я була тее все на віки забула!... Баронесса вередує без перестанку. Сьогодні мені на цілий дворець сорому наробила: привселюдно некла мене за якийсь нікчемний спирт. Ще мені тії спірти, та оцти, та еліксіри! Все то вона, бачте, свою вдачу показує: *mae des nerfs dérangés!* А гризти та каприсувати нерви не заважають. Здається, могла-б подумати, що не тільки вона має нерви. Вона так зо мною обходить ся, наче-б я зроду була її слуга: те подай, те принеси, того не забудь! Як я з тим клопотом справляюсь — і сама не знаю! Сьогодні мусіла із її пакунками носитись, і кариту наймати, і в готелі розкладатись, — не знаю, де в мене сили на те все стало. Втоплена, змучена, я ще мусіла їй той спирт зо два скрині добувати. Боже, чи я коли думала, що та сквасніла стара кокетка буде надо мною вередувати? Не можу я з сим помиритись і буду старатись, як можна скоріше вирвати ся з сеї бридкої служби. Побачу, як мені пощастить на водах, може там краще буде, там повинно бути весело: на заграничних водах повинно бути весело, там не буває нудно. Потім ми поїдемо в Париж. Я вже готова багато витерпіти, аби тільки побачити Париж! Ви знаєте, що мені так і не прийшлося бути в Парижі; я так жалувала! Аж ось коли побачу його! Не сподівалась-бу тільки й потіше мене надія, що не довго

буду у баронессі, що може вернеть ся до мене доля. Сьогодні маю нерви роздраженні і через те мені все видається ся сумніше. Побачу, як далі буде. Писати му вам про все, що буде зо мною. Пишіть і ви до мене частійше. Не забувайте вашу бідну дочку Софію.

VIII.

Подорож скінчена. Баронесса та Софія зажили на який час досить спокійно (надто спокійно! — думала Софія). Справа з лікарями скінчилась, курація пішла звичайним ходом.

— *Ma chère amie!* — сказала баронесса до Софії за-раз по візиті лікаря, що такі частенько навідував її, — прошу вас, пам'ятайте про мої ліки, порошки та води. Ви чули, як говорив лікар, коли й що треба заживати. Я власне кажу, щоб ви пам'ятали. *Je suis si distraite maintenant!* а тим часом найменше занедбанне може багато зашкодити моєму здоровю.

„То сама-б уже й дбала про нього!“ подумала Софія.

— Чи бажаєте зараз йти до купелі? — спитала вона баронесса.

— Не бажаю, а мушу. Я завжди в одну пору ходити му до купелі. Прощу пам'ятати себ. Ідіть, приготуйте все, що треба.

За годину Софія і баронесса вийшли до купелі стежкою парку, що був насаджений навколо готелю для слабих, де жила баронесса. Софія вела баронессу під руку, а в другій малі кошкі з річима потрібними при купелі. Се був той самий несесер, що завдав Софії вже немало прикрости, тим вона його дуже ненавиділа; до того ще він мав такі неестетичний вигляд: був за малий, через те в ньому ледве зміщались простирала і випирали ся, ясно біліючи на темному трохи алялюму оксамиті того несесеру. Але баронесса любила його і не могла обійтись без нього, дарма, що він нежного фарсону і алялюлої барви. Либонь то був який *souvenir!*

— Як ви хутко йдете! — обізвався баронесса.

„Ще й то хутко!“ подумала Софія: „Ах, а тут мені ще сей проклятий киш! Чи є що смішніше від мене в сю хвилину?... Чом я хоч вуля не наділа, — так і вийшла на сьмій людський!“ Вона спинилась і силкувалась поправити як небудь одною рукою „те нещасливе простирало“.

— Ну, що-ж ви вже зовсім стали? *Est ce que je dois être rôtie?*

— Ви-ж казали тихше йти.

— Іти, але не стояти!

Софія мовчки подалась далі.

Ось вони стали перед понурою нудною будовою, де були купелі.

— *Sophie*, поки я буду купатись, підіть, купіть мені тієї води, що лікар сьогодні казав. Та глядіть, не баріть ся, бо нема гірше, як отут ждати.

— Добре, — відповіла Софія, а тим часом подумала: „От же нова потіха! Ще тую воду волочити му! Не досить простирала!“

Заклад мінеральних вод був не дуже далеко, йти було не довго, але не конче приємно — спека була чимала!

„Ах, яка се мука!“ стогнала Софія в думці: „Ще-ж се тільки початок мого лиха! Ще три місяці мати му сюю приємність!“

Вернулась вона з водами ще завчасу і мала ще довгенько ждати на баронессу. Вона сіла на лавці під якимсь кушником, що посаджений був ніби для затінку. Навколо скрізь був жовтий сипкий пісок і всі рослини були тонкі та хворі, немов їх якась гірка туга зсушила. З купелевої будови насувались душні хмарича чорного диму і з ними доносив ся пах якихсь ліків та есенцій, пах властивий усім будинкам для слабих.

Стежкою раз-у-раз проходили пані, а найбільш панії в туалетах легких поранніх, досить штучних, хто-б сказав, навіть надто штучних, але на порядних водах завжди так ведеть ся, бо поміж люди йти опудалом не подобає й слабим.

Original from [Далі буде].

ЗАПОРОЖЕЦЬ НАД КОНЕМ.

Плине сонце над Орелю
 І в воді її горить;
 Вітер тирсу колихав,
 З деревою гомонить.

На степу пекельна спека;
 З неба жарить, як огнем;
 Серед шляху похилив ся
 Запорожець над конем.

На йому жуна шовковий,
 Пояс в золоті повис.
 Кармазинові вильоти,
 В дорогій оправі спис.

Вірний огир ледве лише:
 Зна, що згинуті пора,
 І померклими очима
 На вояку позира.

Зроду бравий Запорожець
 Ні сльовинки не пролив;
 А тепер стоїть понурій, —
 Вид його затуманів;

Вдарив ратищем у землю,
 Та й говорить він коню:
 „Виніс ти мене на волю
 Із пекельного огню!

Ані милої родини,
 Ані брата я не знав:
 В Дикім-Полі на роздоллі
 Я тебе за брата мав.

Підійми ся, вдар копита,
 Все моє собі візьми:
 Дорогі мої одежі,
 Казани мої з грішми.

Розпусти по вітру гриву,
 Повеси ся з козаком
 Шляхом, балками, степами,
 Непроходним байраком!

Але огир ледве дпше,
 Зна, що згинуті пора,
 І померклими очима
 На вояку позира...

Яків Щоголів.

З ВЕСНЯНИХ ДНІВ.

I.

Зівяле листє на весні
 Марне, сухе, пожовкле —
 Се образ мій: в житя огні
 Спалились крилонька буйні
 І струни серця вмовкли.

Зелене листє в осени,
 Здорове, сьвіже, красне —
 Се образ мій: весь чар весни
 Пропав, пожовкли ясні сні,
 Лиш жар давний не гасне.

В Коб. 5 мая 1893.

II.

Весно, і доки-ж бо ще та хімера,
 Доки тревати муть жарти твої?
 Сонцем-теплом усміхалась ти вчера,
 Нині вже холодом гаді-змії
 Дишеш на засіви, цьвіти, гаї.

Весно, і доки-ж бо ще та хімера,
 Доки тревати муть жарти твої?
 Вчора я в лісі гуляв. Сизопера
 Пташка-завула кувала мені
 Довгі літа і я радий був вчера,
 Радий, як діти лиш раді весні.

Digitized by Google

Нині все щезло, мов привид у сні...
 Весно, і доки-ж бо ще та хімера,
 Доки тревати муть жарти грізні?

В Коб. 6 мая 1893.

Василь Щурат.

ВЕЧІРНОЮ ГОДИНОЮ.

Марис Евгенії Ярошинської.

Вечірній сумрак розстелив ся по малій, досить гарно
 хоч поєдинчо умебльованій комнаті, де при вікні сиділа мо-
 лода жінка. Їй видко приємно було, що в хаті стало темній-
 ше, бо відгортаючи буйне чорне волосє в чола сказала тихо
 до себе:

— Добре, що вже вечеріє; тепер Олекса не побачить
 моїх заплаканих очей...

Лице молоді жінки було гарне, лиш видко було по ній
 сліди турбоги і сердечних мук. В гарних, чорних очах про-
 бивалась туга і якась апатична безнадійність.

Двері від комнати відчинились і висока мужеська по-
 стать гарного зросту станула на порозі.

Жінка при вікні ані ворухнулась; мужчина глянув на неї
 і сів недбало на маленький стільчик, що стояв проти дверець
 від печі. Сівши, підпер лице рукою і затопив взір в огні,
 що горів у печі. Огонь освічував его лице, котре було чу-
 дової вроди. Довге золотої барви волосє спадало на високе,
 біле чоло і відповідало дуже добре до темних, великих очей.
 Рівний, подовговатий ніс був немов вирізьблений долотом
 грецького майстра. Повні, червоні уста були адає ся лиш на
 те, щоби говорити солодкі слова і завертати голови жінкам.
 Але помімо тої краси робило ціле обличчє молодого мужчини
 якась дивне, немиле вражінє; найбільше причинались до сего
 вражінє саркастичний усміх і нервовий неспокій, що осіли
 на устах і лицю сего красавця.

— Маню! — обізвав ся він по довгій хвилі мовчання.
 Жінка і не рушилась.

— Маню! — повторив вже ніжним тоном.

— Чого хочеш, Олексо? — відповіла тремтячим голо-
 сом жінка.

— Скажи мені, чого то в нас так нудно, так дуже,
 дуже нудно?

— Чи я знаю, чому тобі нудно.

— Давно ти відгадувала усі мої думки, — сказав Оле-
 кса іронічно, — та на усі мої питання знала дати відповідь,
 чому-ж тепер ні?

— Бо давно ти не задавав мені таких дивних питань.

— Еге, значить суджена завсїгда мудрійша, як жінка, —
 сказав Олекса і встав з стільчика.

Маня не відповідала, лише спустила голову ще низше
 на груди.

Олекса сів знов і почав відгортати з чола своє довге
 волосє.

— Заграй мені що, Маню, — сказав по хвилі байдужним
 голосом.

— На що, абись казав, що жінка не потрафить так
 грати, як суджена.

Олекса засьміяв ся якось судорожно.

— Славно, Маню, я бачу, що й ти починаєш бути трохи
 сентиментальною, але я тебе прошу: заграй.

— Що-ж тобі грати, може яку твою композицію?

— Лиши мене з тим дрантям, грай щось такого, щоби
 нерви розбурхало.

Молода жінка сіла за фортепян. Зпід її ніжних паль-
 чиків полились веселі, гучні тони, але за часочок перейшли
 вони в сумну мелодию народної пісні...

Маня опустила руки, сперла голову о фортепян і почала
 гірко плакати. Перед її очима стала минувшість і теперіш-
 ність; порівнюючи одну з другою, Маня розплакалась, зга-
 давши колишнє. Вона бачила себе молоденькою ще панною,
 одітою в біленьку сукню, як сиділа у великій рясно освіт-
 лений салі за фортепяном, перед численно зібраною публікою.
 Був се вечерок в память славного поета в честь котрого

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

оден молодий композитор написав чудовий марш, що вона его саме виконувала. Скінчивши грати почула молода дівчина гримкі одлески і крики: „Слава, слава молодому композиторови!“ За хвилину появився на естраді молодий хлопець, котрий публіці за єї оклики чемно уклонився. Маня глянула на нього і від тої хвилі єї доля рішилась; вона не могла відірвати своїх очей від лица молодого композитора; він здавав ся їй якоюсь висою, ідеальною істотою. Коли-ж він до неї заговорив, дякуючи за ароауміне і прехороше виконане его твору, вона ціла затрептіла, а горяча краска облила єї лице. По концерті наступили танці, котрі тревали цілу ніч. Найбільшу частину свого часу посвятив молодий композитор гарній інтерпретації свого твору, танцюючи з нею, говорячи і жартуючи. З часом завязались межі ними сердечні відносини, що скінчились заручинами. Родичі Мані не мали нічо проти вінчаня своєї дочки з молодим композитором, лише відклали вінчанє до того часу, коли він займе яке становище в суспільности. Молоді мало о се дбали, їм досить було, що теперішність до них належала, про будучину було їм байдуже. Олекса мав, правда, надію на вигідне становище в суспільности, бо попри музику слухав ще і університетських наук, але ще багато часу ділило его від кінця студій. По трьох літах заручин побачила Маня, що Олекса став супроти неї мов не свій; якийсь неспокій зачав ся пробивати в его поведєнню з нею. Він вже не називав єї своєю музою, як до тепер, не говорив тих палких, любовних речей. Его слава, яко композитора, розійшла ся між тим по цілїм краю; всюди говорили про нього з великим поважанєм, віщючи єму славу будучину. Але се его не тішило, бо і ціле житє єму звудилось. Не маючи сталої посади, не міг він кохану дівчину своєю назвати. Се его гризало і непокоїло; з часом зачав він думати, що ліпше би було, наколи-б він був вільним, незв'язаним, щоби міг з собою робити, що захоче, не вважаючи при тім на обовязок супроти судженої. І єму бажало ся, щоби Маня віддала єму его слово, але Маня того не чинила, бо єї любов до нього зросла ся з цілїм єї єством і вона не була в стані вирвати єї з свого серця. Вона мов не помічала, що Олекса став похмурий, неприступний, мало говіркий. Одуруючи саму себе, Маня потїшалась тою думкою, що Олекса гриє ся тим, що ще не може з нею женити ся. Між тим час ішов і забрав з собою єввіжність красоти Мані. Вона сего ще не добачала, але Олекса, що своїм критичним, першою любовю вже незатуманеним поглядом все видів, рад був ніколи не скінчити курсів. Ставши нарешті на своїм становищі, Олекса якийсь відтягав ся з весілем, аж людям се впало в очи. Почали говорити, що Олекса зірвав вже з Манею; родичі-ж єї, почувши про такі бесїди, наперли на свого будучого зятя, щоби означив день весіля. Олекса не міг довше відтягатись. Весіле відбуло ся. З початку був ще Олекса супроти Мані привітний, ніжний, єму було жаль єї; він милосердив ся над нею за єї превелику любов до него. Але за кілька неділів его неспокійна натура відозвалась в ньому: він забажав якогось иньшого щастя, якоїсь иньшої музи, котра би его натхнула ентузіязмом, подала думки до нових творів, зігнала задуму з его чола і взнеслась разом з ним думкою у висші, ідеальні сфери. Маня не здалась, по его думці, на жінку артиста-композитора; вона була єму за туземна, за мало поетична. Тому мучив він себе і єї своєю іронією, своїм

сарказмом і своїм алим гумором, котрий був наслідком его нервового неспокою, а бідна Маня, сидючи тепер за фортепiano і роздумуючи над усіми тими подіями, заливалась гіркими слезами.

— Чого ти плачеш? — запитав Олекса по довгій хвилі, думаючи, що вона і без его слів заспокоїть ся.

Маня не відповідала, лише на силу здушила плач в собі і старалась заспокоїти ся.

— Чого ти плачеш? — повторив Олекса, приступаючи до неї і беручи єї за руку.

— Над моїм і над твоїм життєм, Олексо...

Олекса затряс ся.

— Маню, — сказав він солодко, — а хто-ж тому винен, що так склало ся; я в моїх мріях марив, що буду дуже щасливим...

— Щасливим? — повторила Маня гірко, — а хто твою щастя стоїть на заваді, як не ти сам? Хто винен, що твоя палка, неспокійна натура, уганяюча все за иншими ідеалами, не дає тобі бути щасливим. До щастя потрібний перед усім спокій, а чи є хоть крихітка спокою в тобі, Олексо? Чи мешкає він в твоїм серці? Ні! Ти жиєш лиш твоєю уявою, твоїми нервами, а не твоїм розумом і серцем. Така і твоя любов; ти любив мене більше твоєю фантазією, а тепер, коли став на реальний ґрунт, твоя пристрасть до мене зникла. Моя любов була для тебе гарною квіткою, котрою ти якийсь час радував ся, єї запахом любував ся, а потому геть кинув, не думаючи про те, що бідна квітка зівяне, всохне...

— Маню, — обізвав ся Олекса, — прости мене, що я твое щастє зананастив!...

— Я не маю тобі що прощати, Олексо; як моє, так і твое щастє розбите на черенки.

— Чи не могли би ми ті черенки позбирати, і не бажаючи вже надземського щастя вести тихе, привітальське житє?

— О, ні, мій коханий, де вже всі струни пірвані, там нема гармонії.

— Чи-ж нема ніякого виходу з сего лябіринту? — Олексо, є ще одна мета, котра веде до супокою душі і сердечного задоволеня.

— Яка? — Праця для народу. Доля завела нас між нього, тож будьмо єму правдивими братами, стараймо ся привести его до самопізнаня, освітчуємо его, а в тій праці забудемо самих себе, наше горе, і будемо як не щасливі то хоч задоволені.

Маня простягла руку до свого чоловіка, котрий стояв задивований, стурбований і засоромлений.

— Маню серце, який я був шалений до тепер, уганяючи за ідеалами, а не видючи простої дороги до щастя, котру аж ти мені показала... Так, моя мила, так і будемо жити для народу, в его добробуті будемо бачити наше щастє, і колись скажемо собі, що ми не жили дармо на світї, наколи нам удасть ся просвітити хоть кількох людей. Маню, який я тобі вдячний, що ти показала мені сей шлях, бо я давно вже справив ся на бездорожє.

Олекса обійняв гнучкий стан Мані і пригорнув єї до себе. В тій хвилі внесла наймичка засьвічену лампу і поклала єї на стіл. Яєне світло осьвітило гарну ґрупу двох молодих людей, що хотїли братись за так користне діло, як просвіта народна. На обличчю Олекси сияв тепер тихий супокій, а очи Мані стратили безнадійний вираз.

Церква в селі Свенгаївці, Звенигородського повіту, Київської губернії.

МОЛИТВА.

[З болгарського поета Христа Ботева].

Щирій Боже, правий Боже, —
Не пред ким дріжить вселенна,
А що серце вчути зможе,
Що обійме мысль натхненна!

Тобі, Боже, я молю ся,
Боже темних, друже волі;
Запрохають, як хилю ся,
Всі народи в тебе долі.

Підійми-ж нас, Боже правий,
Враз за волю милу стати,
Щоб загинув враг безславий,
Щоб котились супостати.

Підведи ослаблу руку,
Як за рідний край повстану,
Щоб без ляку звіс я жуку,
Ліг тиранам на догану.

Не дай, Боже, трупом мерти,
Вік тивятись на чужині...
Сліду вражого не стерти
Скорбним співом по пустині.

Павло Граб.

УКРАДЕНЕ ЩАСТЯ.

Драма з сільського життя в 5 діях Івана Франка, відзначена на конкурсі галицького Виділу кравецького 1892-ого року.

◇ [Далі.] ◇

ДІЯ ДРУГА.

Декорация та сама. День. В печі горить. Микола парить березове пруте і крутять уживки. Анна то пораяє ся коло печі, то помагая єму.

ЯВА ПЕРША.

Микола і Анна.

Микола. Ну, держи добре, не пускай! (Крутить). Так. Тепер давай сюда. Най єго хобора спіткає з єго латрами! Пльонув би чоловік на той заробок, а ту ні, їдь знов, щоби того проклятого латра докапартити, щоби він єму стік ся!

Анна. Та чень нині лекше буде їхати, ніж учора. Бач, випогодило ся!

Микола. Ага, випогодило ся! А вчора дорогу замело зо шумом, що й сліду не найти. Ні, я таки не поїду сьогодні. І себе вбавлю і худоби, а за що? Нехай він пропадає зі своїми латрами.

Анна. Та то певно, що ліпше не їхати, ніж по снігах з тягаром копати ся. Латри не втечуть, а робота й дома найде ся. Ой, як би ти був учора мене послушав та не їхав!

Микола. А що?

Анна. Та нічо. Але мое серце чує якусь біду. Яка мені нині погань снила ся, то нехай Бог боронить! Десь ніби я коралі сію по хаті, по оборі, по цілім селі, та такі грубі та червоні...

Микола (немов сам до себе). Коралі, то слъзби.

Анна. А далі десь ніби на нашу хату з усіх боків пси гавкають, у двері лізуть, у вікна голови пхають, та такі люті та розжерті...

Микола. Люті пси, то напасть.

Анна. А далі десь ніби мене до сльобу вбирають, а в саме біле: білі черевки, білу спідницю, білу перемітку...

Микола. Сьвят, сьвят, сьвят! Що тобі жіно? Най Бог відвертає від нас усе лихе! Що ти говориш?

Анна. Та що таке? Хіба се що значить?

Микола. Е, що там про се говорити! Сон, мара! На все Божа воля. Не треба ніколи загітати поперед батька в пекло, ось що! (Крутить далі). Гм, і що єго робити з тими латрами, і сам не знаю.

Анна. Може би піти спитати Бабця, чи він їде?

Микола. То правда. Як він їде, то ніяково мені лишати ся. Як тільки сами полагоджу, то зараз піду де него. (Кидая готові уживки і сїдає на лаві). Ой, крижі болять! Господи, проробив чоловік свою силу на чужих людей, а тепер для себе лиш останочки лишили ся. Анно!

Анна (коло печі). Чого тобі?

Микола. Що се жандарм так рано схопив ся? Я й не бачив, коли вийшов.

Анна. Казав, що мусить, служба...

Микола. А знаєш, я як єго побачив, то-м зразу одеревів на місці. В таку годину, в тім мундурі — зовсім здавало ся, що се мертвець з таьтого сьвіта до нас приходить. А чим часом, бачу, він живий.

Анна. А хіба-ж ти перед тим не знав, що він у наших сторах?

Микола. Я? Та відки я мав знати? Я був певнісенький, що він давно вже зогнив у Босні. Адже-ж твій братьо присягав ся передо мною, що єго нема на сьвітї, навіть карту з війська показував. Тільки то біда, що я неписьменний, то й не міг прочитати.

Анна. Значить, і тебе так само одурили, як і мене.

Микола. Не знаю, по що їм так конечно забавило ся випхати тебе на десяте село.

Анна. А я знаю. Не хотіли мені нічого з вітцівщини дати. Ну, а як би я була пішла за Гурмана, то той би їм був з горла видер. Ти знаєш, який він чоловік. Бояли ся єго, то й постарали ся разом з вїттом, що єго, одинака в матери, випхано на вїйну, а потому скористали з часу, щоби мене також випхати в иньший бік. Ось і вся мудрість.

Микола. Господи, а я й не догадував ся, куди стежка в горох! Чоловік з богачами кумпанїї не водив, то й на богацьких штуках не розуміє ся. (Анна проходить коло него, він ловить єї, прихлює і цілує в чоло). Бідна ти моя небого! А ти дуже любила сего Михайла?

Анна (спалахнувши). Ну, що вже про се говорити? Любила, чи не любила, тепер нема що й згадувати. От радше іди сами ладь! Обід уже готов. Поки ти там упораяєш ся, то вже вистигне як слід.

Микола. Твоя правда, Анно! (Встає і бере уживки). Не час бідному згадками бавити ся, треба роботу робити. Наливай лишень, я зараз буду готов! (Виходить).

ЯВА ДРУГА.

Анна і Микола (за сценою).

Анна (наливая борщ у миску, наспаяє у другу фасолю і ставить на стіл). Чи дуже любила сего Михайла? Здаєсь, що дуже, коли й доси вся тремчу, всю мене мороз проходить, коли єго згадаю. Здаєсь, що таки дуже. А може більш бояла ся єго, ніж любила. У, сила у него! Вола за роги хопить та й на землю кине. Господи, таких, як мій, то єму ніщо двох у одну жменю. Самим поглядом, здаєсь, наскрізь тебе прошибав, мов розпаленим дротом. Ох, та й боюсь я єго тепер! Боюсь як найтяжшого ворога! І певно, що як він на нас завзяв ся, то вітре нас на порох, знищать, зруйнує. Бо хіба-ж мій чоловік зможе з ним бороти ся?

Микола (за сценою). Анно, гов, Анно!

Анна. А чого тобі?

Микола. Де ти рептюх поділа? Най коням сїна накладу.

Анна. Та рептюх осьде в сїнах; я давно сїна наклала, ходи їсти! (Вигортає огонь із печі).

Микола. Зараз, тільки ще лещети поладжу. Десь два лещети випали.

Анна. Та лиш лещети на потому, не втечуть! Ой, Господи, чим далі, тим чогось гірше мені робить ся. Моторошно мов перед пожаром. Усе мені здає ся, що ось-ось якась нещастя...

ЯВА ТРЕТЯ.

Микола і Анна.

Микола (скришнув дверми входячи). Н-ну!

Анна (схопуюсь від печі). Ох! Се ти?

Микола. А тобі що такого, жіно? На тобі лица неса!

Анна. Нічого, нічого. Щось мені недобре зробило ся. Се ма-
буть від печі... Я трошка загоріла, та голова крутить ся.
Сідай лишень, та їдждь, я напюсь води, то мені лекше буде.
Микола (сідає за стіл, хрестить ся і бере ложку). Та ходи й ти
обідати. Мені якось самому страва в рот не лізе.
Анна. Е, що там! Не прибагай собі нічого, їдждь! А я тим
часом піду до Бабича, та спитаю єго, чи їде він у ліс.
Микола. Га, коли так, то йди. Троха пройдеши ся, то чень
і голова перестане боліти. Іди, іди! (Ість).
Анна (накидає на голову хустку і направляє ся до дверей. В тій хвилі
двері відчиняють ся. Входить жандарм, Михайло, вїйт, Бабич,
присяжний і ще один селянин.

ЯВА ЧЕТВЕРТА.

Микола, Анна, жандарм, вїйт, Бабич і один селянин.

Вїйт (входячи). Слава Ісусу Христу!
Микола. Слава на віки. Просимо до обїду!
Вїйт. Обїдайте з Богом свьятим, най Бог благословить!
Микола. Сїдайте, пане вїйте. Що вас ту до нас приводить?
Вїйт (сідає на ослонї плечима до стола, жандарм на лаві, при-
сяжний і селянин стоять і роззирають ся по хатї). Гм, так собі.
Маємо до вас маленьку справу.
Микола. До мене? А то що такого?
Вїйт. Ви вчора сказали пану шандареви, що були в ночі
в коршмі на Купїню?
Микола. Та був. Не в коршмі, а під коршмою.
Вїйт. І пізно в ночі?
Микола. Та пізно. Вже за мною, бачу, ніхто не їхав.
Вїйт. Ви приїхали до дому закровавлений?
Микола. Та... та... так.
Жандарм. Що? Ви й до дому закровавлений приїхали? Я
сего від вас не чув. Господине, правда се?
Анна. Та правда. Я сама єго обшила.
Жандарм. О, се важна річ. (Піше в книжечці). А ви-ж ска-
зали, що в лісі скалічили ся ще як латри брали. Значить,
ви й до міста їхали закровавлений і з міста вертали
у крові?
Вїйт. Він вам так казав? Ну, се неправда. Він в містї був
здоровісїнький і зовсім чистий. Я прецінь єго сам бачив
на жупі.
Микола. Скажіть же всю правду, пане вїйте.
Вїйт. Яку всю правду?
Микола. Адже-ж се ви самі мене так покровавили.
Жандарм (схапує ся). Що, що, що?
Вїйт. Брешеш, Микола. То правда, що ми троха з тобою
перемовили ся за ті полїна, але покровавити тебе я ані
гадки не мав.
Микола. Я маю на те свьідків. Я навмисне не змивав крові
з себе і до дому так приїхав, щоби вас до суду завдати.
Вїйт. Ха, ха, ха! Мене! До суду!
Жандарм. Яких свьідків маєте?
Микола. Та от кум Бабич і кум Калинич також там були,
то можуть посвьідчити.
Бабич (скробав ся в голову). Та бути я був, то нема що ка-
зати; але того я не видів, щоби вас кум начальник по-
кровавив. Ударив вас пова вуха, то правда, але щоби вас
отак подрапав, то я того не можу посвьідчити.
Селянин. І я також не можу.
Жандарм. Микола Задорожний, я вас арештую. (Видобував
з торби залїзні ланцюшки з наручниками). Давайце сюди руки
і не думайте опирати ся, бо вам гірше буде.
Анна. Ой, горечко моє!
Микола. Арештуєте? Мене? За що?
Жандарм. Ви самі певно ліпше знаєте, за що. Вчорашної
ночі на Купїню в коршмі всїх жидів вирїзано.
Микола. Ой, Господи! То я би мав у тїм бути?
Жандарм. Я не знаю. Дай Боже, щоби ні. Але скажіть самі,
чи против вас усе не свьідчить? Коли ви невинні, то
не маєте чого бояти ся, на судї ваша правда покаже ся.
Але я мушу своє зробити. Давайце руки!
Микола. Бог видить мою душу. Я невинний. Робїть зі мною,
що хочете. (Подає руки, жандарм заковує єго).
Жандарм. Так, то розумно. А тепер скажіть мені, де ті чо-
боти, що ви вчора мали на собі?

Микола. А онде стоять у запїчку.
Жандарм. Присяжний, подайте їм сюди! (Присяжний подає, вїйт
і жандарм оглядають їм до вікна). Є! Ось кров!
Вїйт. І ось тут є!
Жандарм. То сумно. Відложїть на бік!
Микола. То з мене кров, як я їхав.
Жандарм. Се вже будете в судї толкувати, се до нас не на-
лежить. Ви мали з собою сокиру? Де вона?
Микола. Он під лавою.
Жандарм. Присяжний, подайте вї сюди! (Присяжний подає, жан-
дарм і вїйт розглядають). Є й тут кров. Ось на топоризищу.
Вїйт. І ось на обусї. І ось на левї.
Жандарм. Відложїть на бік! А тепер покажіть кожух! (Огля-
дають кожух). Є й тут. Відложїть на бік. (Іде до постелї і шу-
кає під подушками в соломї. До Анни:) Отворїть скриню!
Анна (весь той час стояла мов остовїшла, не рушав ся з місця, тільки
глядить на него).
Жандарм. Чуєте, жінко, отворїть скриню! (Коли вона не ру-
шав ся, він виймає їй їза пояса ключ, відчиняє скриню і разом
з вїйтом починають перешукувати все). Ну, тут нема нічого.
Пане вїйте, присяжний і ви свьідки, їдїгь з ним і пере-
шукайте все обїйте. шопу, кожору, стодолу, всякі скритки!
А я тут перелухаю господиню.
Вїйт. Ну, Микола, ходи з нами!
Микола. Господи, Ти знаєш, за що на мене такий тяжкий
хрест посилаєш, нехай буде твоя воля! (Виходить, за ним
вїйт, присяжний і селянин).

ЯВА ПЯТА.

Жандарм і Анна.

Жандарм (по їх відходї хвилю мовчить, стоячи недвижно серед хати
напротив Анни, котра стоїть коло вигаслої печі. Відтак він випро-
стовує ся і підносить голову. Остро): Анно!
Анна (підводить голову, глядить на него з невисказаною трївою і опу-
скає очі).
Жандарм. Сюда ходи!
Анна (підходить до него і зупиняє ся).
Жандарм. Ближе, ближе! Гляди мені в очі! Просто!
Анна (силуєсь глядіти, тремтить уся, потому кидавсь перед ним на ко-
ліна) Михайле! Михайле! Не муч мене! Не можу я гля-
діти на тебе! Ти такий страшний!
Жандарм. Дурна! Чого тобі бояти ся? Для злодїв, розбїй-
ників я можу бути страшний, се моя служба. Ти не бій ся!
Анна. Але-ж він нічого не винен! Михайле! Що ти наго-
ворив на него! Клянусь тобі, він не винен!
Жандарм. Хто він? А, твій Микола! Ну, а може й винен?
Анна. Ні, ні, ні! Ніколи! Він такий добрий, він хробака
дармо не ростопче, не то щоб чоловіка вбив!
Жандарм. А мене вбив! Мене зробив нещасливим! Ні, не
говори мені про него! Яке мені до него діло? Я єму не
ворог, а градили ся такі слїди, що против него свьїд-
чать, то я мушу єго арештувати. Мушу, чуєш? Се моя
служба. Коли він не винен, то в судї єго правда по-
каже ся.
Анна. Так чого-ж ти від мене хочеш? Я прецінь з ним не
була, нічого не знаю. Лиш то знаю, що приїхав кровавий
і казав, що єго вїйт побив.
Жандарм. Байдуже мені про се. Будеш те в судї говорити.
Я про що інше хочу з тобою побалакати. Анно, диви ся
мені в очі! (Бере єї за плечі і вдвільює ся їй в очі). А ти ще
молода, гарна, свьїжа! Анно, любиш мене?
Анна (тремтить). Михайле, пусти мене!
Жандарм. Ні, не пусти! Скажи зараз, любиш мене?
Анна (відвернувшись). Ні, ні, не люблю! Ти страшний! Не
люблю!
Жандарм (грізно). Гляди мені в очі, чуєш? (Анна дивить ся єму
в очі). Скажи тепер, любиш мене?
Анна. Михайле! Братчику мій, не муч мене! Коли оттак ви-
праш у мене свої очі, то мені так важко, так страшно!
Сама не своя стаю!
Жандарм. Дурницї! Говори, любиш мене?
Анна (ледви чутно). Люблю.
Жандарм. Ще раз скажи! Голосніше!
Анна. Люблю.

Жандарм. Памятай же. І будеш моєю? Стій просто, не трясься! Знай, що від мене не втечеш! О, я не такий, щоб тебе з рук пустити! Раз мені щастє всьміхнуло ся по тільких роках, то вже я тепер не випущу его! Зубами в него вішу ся, а не випущу. Говори, будеш моєю?

Анна. Ради Бога, Михайле! Не говори сего! Я слюбна жінка! Я присягала. Гріх мені таке слухати, гріх подумати про таке!

Жандарм. А не гріх було дати мені слово, а потому вийти за другого? Не гріх украсти моє щастє?

Анна. І моє вкрадено, голубе мій! І моє серце розбито, і мене в нелюбом спаровано! З туманом от таким, що з ним ні в кут, ні в двері, що з него люди сьміють ся, що хіба хто не хоче, той з него не глузує! А ти ще дорізати мене хочеш!

Жандарм. Дарма, дурне говориш! Коли се правда, що кажеш, то будь моєю! На злість тим, що нас розлучили. На перекір тим, що наше щастє вкрали. Ми его відокрадімо, наше щастє!

Анна. Бог нас покарає, Бог!

Жандарм. Не слухай того! Бог нашої муки не потребує. А трафилсь нам нагода, то й поживмо свобідно та по коштуймо щастя.

Анна. Чи довго воно потриває?

Жандарм. Щастє ніколи довго не триває. Щастє все — день, година, одна хвилина.

Анна. А потому?

Жандарм. Потому? Мені то в голові, що потому буде! Доси бідували та мучились і потому те саме буде. Овва, велика невидальщина. Хіба тобі страшно?

Анна (не зводячи з него очей, ледве чутно). Ні, не страшно.

Жандарм. Так хочеш бути щасливою?

Анна (так само). Хочу.

Жандарм. Хоч би те щастє було лиш день, година, одна хвилина?

Анна (так само). Хочу.

Жандарм. Так будеш моєю?

Анна (так само). Буду.

Жандарм. Памятай же! Держу тебе за слово. А як і тепер мене одуриш, то горе тобі! Я страшно пімщу ся на тобі і на нім.

Анна (так само). Ні, не одуру.

Жандарм. Ну, продрухай ся! Що се ти мов кризь сон говориш? (Потрияс єї за плечі). Ось вони надходять. Плач, руки ламай, щоби нічого не догадали ся. Проси мене, щоби я его помилував. А як відведуть его до міста, то я до тебе навідаюсь.

Анна (з заломаними руками стоїть мовчки коло печі).

ЯВА ШЕСТА.

Ті самі і Микола скований, вїйт і селяни.

Жандарм. Ну що-ж, вїйте, найшли що підозріного?

Вїйт. Нічогоїсьнюко, пане шандаре. Тільки на саянх двох лещетів нема, а на третім троха кровю замазано.

Жандарм. Ага, се також важне. (Записує в книжці). Ну, а тепер ведіть его. І отсі річи заберіть. Лещет із саянї виявля!

Присяжний. Я вияв, ось він.

Жандарм. Добре. Возьміть, а пантруйте, щоби кров не стерла ся. А ви вїйте форшпан для нас вистарайте. По сїгугу тяжко буде арештанта аж у місто пішки гнати. А може у него спільники є, то щоб де в лісі не напали та не відбили.

Микола. Господи! Що се зо мною діє ся? За що на мене така кара тяженька?

Вїйт (шкробає ся в голову). О форшпан, пане шандаре, тяжко буде нині. В кого є тягло то всі потягли на заробок, то до латрів, то до кльонів. От, хіба би его власні, Миколові коні взяти і в его саянї запрягти.

Жандарм. А що-ж, і се можна.

Вїйт. То тут може хто небудь з вами присісти: буде кіньми гнати і потому назад приїде.

Жандарм. Дуже добре. Мені ще й так мабуть приїде ся сюди вернути, за спільниками шукати.

Вїйт. То ще й ліпше. Ану, куме Бабичу ідіть та запрягайте! (Бабич відходить).

Микола (котрий доси сидів на ослоні та втирав руками сльози). Анно!

Анна (мов остовпіла). Чого тобі, Николо?

Микола. У тебе чиста душа, невинна... Молись Богу, щоб швидко й моя невинність виявила ся.

Анна. Чиста душа... А хіба ж твоя менш чиста?

Микола. А господарства пильнуй. Не багато у нас тої мізерії є, то щоб і те не пропало. А на адукатів не трать ся, щоби мене боронили. Маю в Бозі надію, що й без них мене Отець милосердний із того пещастя вийме.

Анна. Га, коли так кажеш...

Микола. Так, так, так, не роби того. Здай ся на Бога. А тільки... (Тремтить, его лице кривить ся до плачу, руки судорожно обіймають єї). Анно! Аннице моя! Тільки ти... не забудь мене! (Утирає очі).

Анна. Ну, що ти, Миколо! Чи слід тобі при чужих людях плакати? Воспокій ся! Бог нас не лишить.

Микола. Га, Божа воля! Най він з усіми нами робить, що задумав. Ходімо, люди добрі! (Цїлує Анну і виходить, за ним жандарм, вїйт і др. Анна по его відході хоче кинути ся до дверей і з'упиняє ся, хапає ся за голову, відтак домає руки). От тобі й ангели божі понад хатою перелетіли!

Заслона спадає.

[Далі буде].

Нові поетичні твори С. Руданського.

◆ [Далі]. ◆

73.

Порошки.

Зслаб мужик на живіт,
А дідич лічити;
Дас йому порошки,
Та й каже зажити.
А той щоби порошки
Випити з водою,
Нюхнув тільки разів п'ять,
Та й сидить совою.
Пересидів цілий день,
Як рукою знялось;
Рано дідич запитав:
„А як тобі спалось?“
— А спало ся, пане мій,
Спасбі вам, пане!
„А порошки всі зажив?“
— Всі винохав, пане!

„Подякуй же, каже пан,
Дідуньови свому!“
А сам тільки посвистав,
Та й пішов до дому!

74.

Черевики.

У неділю мужика
Пані закликає
І на ярмарок його
З просом посилає.
„Jedź że, каже, serce mój,
Sprzedaj miarke prosa,
А со będzie, za to kup
Trzewiki, bom bosa!“¹⁾

¹⁾ Ід же, каже, продай мірку проса, а що візьмеш, то купи черевики, бо я боса.

От поїхав наш мужик,
Назад повертає.
„Cóż sprzedales, serce mój?“²⁾
Та його питає.

— Та продати то продав,
Каже, мірку проса,
А черевик що питає —
Все нема „бомбоса“!

75.

Попович.

Насьпівав ся попів син
За сьвято доволі,
Та по сьвятах і махнув
Учити ся в школі.

А мужики й вагули,
Що добре співає,

²⁾ Що-ж продав?

От староста колись
 Батюшку й питає:
 „Куди піде ваш панич,
 Як вийде у люди?“
 — Куди? Звісно у попи!
 Попом собі буде!
 „Шкода його на попа!
 Мужик промовляє,
 З нього добрий був би дяк,
 Бо то-то співає!“

76.

Козак і король.

Став багатий колись пан
 Короля благати,
 Щоб король йому зволив,
 Возводство дати.
 А король йому й сказав:
 „Відгадай три штуки,
 Відгадаєш — тоді на!
 А як ні — на муки!
 Перша штука: скільки вір
 В небі серед літа?
 Друга штука: покажи
 Середину світа!“

Третя штука: угадай,
 Що думати буду?
 І от тобі цілий рік
 Для твого розсуду!“
 Відійшов багач назад,
 Та так йому нудно!
 Не вгадати — так біда,
 А вгадати — трудно!
 Сидить, плаче неборак,
 Козак проїжджає...
 „Чого плачете ви так?“
 Старого питає.
 Той і каже: так і так!...
 „Не журить ся, діду!
 Коли так, то я за вас
 На відвіт поїду!“
 І палицю в руки взяв,
 В кожух одягнув ся,
 Чорні вуса підбив,
 В чоботи узув ся.
 І чим дуж до короля.
 Король оглядає:
 „А що, пане, скільки вір?“
 З ліною питає.

А той поли закотив,
 Чи як довело ся:
 — Стільки, каже, в небі вір,
 Скільки тут волосся.
 Задумав ся сам король
 Від його відвіту.
 „А ну, каже, покажи
 Середину світу!“
 А той палицю підняв
 Може з пів аршина,
 Та в підлогу нею гуп:
 — Оттут середина!
 Почухав ся наш король,
 Ще раз поглядає.
 „Що-ж я думаю тепер?“
 Козака питає.
 — Думаєте, що я пан!
 „А то що за річі?“
 — То за річі, що не пан,
 А козак із Січі!
 Засьміяв ся наш король,
 Подарував тому,
 А козака відіслав
 В золоті до діму!
 [Далі буде].

ІСТОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ РУСКОЇ.

НАПИСАВЪ ОМЕЛЯНЪ ОГОНОВСЬКІЙ.

ПЕРІОДЪ НОВЫЙ.

Література наукова.

[13. Михайло Драгомановъ].

◆ [Дальше.] ◆

Въ осени р. 1875. Драгомановъ виїхавъ изъ Россіи за паспортомъ за границу; — проживъ якийсь часъ у Вѣдні, а вѣдтасъ р. 1876. переселивъ ся въ Женеву. Ще въ 1875. р. завязали ся взаимны мѣжь Драгомановымъ, а товариствомъ „академической Кружокъ“ у Львовѣ, що выдавало „Друга“, письмо для беллетристики й науки. Драгомановъ (підъ криптонимомъ „Украинець“) заявивъ тѣй редакціи, що обѣ галицкій партіи лучше зроблять, коли полишать сварнѣ, а займуть ся спѣльною роботою въ безспорнѣмъ напрямѣ: освѣтою народу въ его мовѣ, и зближенѣмъ вышнихъ клясъ до народу...¹⁾ Коли-жъ редакція „Друга“ у своѣй вѣдповѣди неприхильно вѣднесла ся до рады Драгоманова та вважала се абсурдомъ, писати въ Галичинѣ по-українськи,²⁾ то вѣтъ у другому письмѣ³⁾ высказавъ мѣжь иншимъ ось-якій свои думки: „Въ литературѣ принципомъ украинцины зовѣмъ не є тее, щобъ Галичане копіювали дробницѣ украинского нарѣчя и закинули окремі примѣты своен мовы, — а тѣлько се, щобъ Галичане писали по-своому, по народному, а воно вже само собою вийде й по-українськи... Вы-жъ уважаєте народною мѣшану мову рутенську, та думаєте, що вона є пригодна, далѣ розвивати ся... Ба, вы, галицка интеллигенція, думаєте устроить якийсь уніятскій Парагвай, якусь попѣвско-чиновницку аристократію, якъ вы вже утворили собѣ австро-рутенську мову литературну.“⁴⁾ — Вѣдтасъ у третѣмъ письмѣ до редакціи

„Друга“¹⁾ Драгомановъ назвавъ галицко-рускій прогресъ черепашинымъ и высказавъ своѣ сумнѣвъ про истноване такой интеллигенціи въ Галичинѣ, котра проявляла-бъ образоване европейске. Передъ вѣдѣздомъ Драгоманова въ Женеву Київскій товаришъ задумали були розпочати украинське выдавництво политичне. Та годѣ було симъ дѣломъ займати ся въ Россіи, бо въ маю р. 1876. вийшовъ звѣтний „законъ Юзефовича“, котрымъ зовѣмъ заборонено украинську литературу.²⁾ Тому-то на Драгоманова положено завдане, вести се выдавництво за границею. Зъ-першу була думка, зайняти ся симъ дѣломъ у Вѣдні, де Драгомановъ въ початку р. 1876. выдавъ по-россійски брошшуру „По вопросу о малорусской литературѣ“. Одначе пѣсля конфискаты соціально-бунтарской брошшуры „Правдиве слово хлѣбороба до своихъ землякѣвъ“, друкованой у Вѣдні безъ вѣдомости его, вѣтъ покинувъ сю думку и розпочавъ выдавництво „Громады“ въ Женевѣ, засновавши тамъ друкарню для украинськихъ и россійскихъ публикацій. Та отъ, Київскій товаришъ зъ часомъ змѣнили свои погляды, — обѣцаний працѣ не приходили, й „Громада“ выходила по-малу (до р. 1883. вийшло пять томѣвъ и два менші выпуски).

¹⁾ „Другъ“. 1875; стор. 267.
²⁾ Сю вѣдповѣдъ написавъ Игн. Онншкевичъ.
³⁾ „Другъ“. 1876; стор. 77—80.
⁴⁾ Вѣдповѣдъ на друге письмо Украина редакція „Друга“ надрукувала того-жъ (1876) року; — стор. 92—95; 109—111; 126—128.

¹⁾ „Другъ“. 1876; стор. 222—228. — Се третє свое письмо Драгомановъ підписавъ уже своимъ пнямъ и прѣзвищемъ. Свои три письма до редакціи „Друга“ зладивъ вѣтъ по-россійски; тѣлько-жъ перше письмо редакція переробила на свою макароничну мову.
²⁾ Сю заборону порѣшивъ той комитетъ изъ чотырохъ мужѣвъ, котрому приказано було, здати справу про характеръ и значеня украинского письменства.

Generated on 2015-08-15 19:33 GMT / http://hdl.handle.net/2027/luig.30112118004172 Public Domain in the United States; Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Въ 1878. р. въ часѣ всесвѣтної выставки Парижской вѣдбувъ ся конгресъ литературный пѣдъ проводомъ Виктора Гюго. Для того конгресу написавъ Драгомановъ брошуру п. з. *La littérature oukraiñienne, proscrire par le gouvernement russe.* (Genève, 1878). Вѣдъ звертавъ ся до конгресу, щобъ той знайшовъ якій способъ, прийти въ помѣчь украинської литературѣ. Изъ ось-той брошуры членны конгресу, ученй зъ усѣхъ краѣвъ, могли дѣзнати ся про исторію й литературу украинську.¹⁾ Опроче Драгомановъ ширивъ на Заходѣ Европы знаве про Украину не тѣлько своими статьями, щѣ ихъ писавъ въ мовахъ французкѣй, италіанскѣй, англійскѣй и нѣмецкѣй; — вѣдъ розбѣславъ чи-мало українськихъ книжокъ ученымъ мужамъ и бібліотекамъ у Франціи, въ Италиі, Англиі, Скандинавіи, Америцѣ и въ Славянщинѣ.

Въ 1879. р. загорѣлась полемика мѣжь Драгомановымъ и редакцією Львѣвскои „Правды“ зъ причины статьи, котру Драгомановъ надрукувавъ въ четвертѣй книжцѣ „Громады“ п. з. „Дещо про Львѣвскихъ народовцѣвъ и соціализмъ въ Галиччинѣ“ (стор. 361—370). Отъ-се писане зладивъ вѣдъ зъ поводу статей „Руского Сіона“ та „Газеты школьной“.²⁾ Драгоманова вразила найпаче оповѣстка „Руского Сіона“ про него. якъ „головного пропагатора соціальныхъ засадъ въ земляхъ малорускихъ вѣдъ Днѣпра ажъ по-за Карпати“...³⁾

Дѣзнавшиє про сѣй й инші докоры, Драгомановъ надрукувавъ у „Громадѣ“ ось-ту статью, въ котрѣй сказавъ дещо про свои вѣдносины до галицкихъ Русинѣвъ, и попрѣкнувъ особливо редакцію „Правды“, товариство „Просвѣту“ й товариство „имени Шевченка“ за-для змаганя противъ поступу. „Правдѣ“ закинувъ вѣдъ, що не хоче порвати зовѣмъ своихъ „попѣвско-шляхецькихъ звязкѣвъ“, „Просвѣтѣ“ дорѣкавъ, мабутъ-то она выдає популярный книжочки зъ „дьякѣвскимъ“ характеромъ, а зъ товариства „имени Шевченка“ поглумивъ ся вѣдъ, що, мовлявъ, оно выбрало зовѣмъ не литературну, а „коммерческу“ дорогу, та що оно свѣй напямокъ показало выборомъ въ головы автора ультрамонтанской брошуры „Политика Русинѣвъ“, въ котрѣй именовъ усѣго народу малоруського розказувалиє думки, якй були до лица езуитови, маінатови и т. и., тѣлько не Шевченкови.⁴⁾

Прочитавши ту статью Драгоманова, надруковану въ „Громадѣ“, Володимиръ Барвѣнскій, редакторъ „Правды“ написавъ ему вѣдповѣдъ, въ котрѣй пояснивъ рѣзницѣ мѣжь Драгомановымъ, а галицко-русскими народовцями въ поглядахъ на „прогресъ“.⁵⁾

Въ Женевѣ проживъ Драгомановъ пятьнайцять рокѣвъ; вѣдтакъ р. 1889. покликано его въ Болгарію, де урядъ задумавъ основати университетъ, щобъ выкладавъ всесвѣтну исторію. Зъ-першу читавъ вѣдъ свои лекціѣ по-російски, але трохи зъ-годомъ навчивъ ся мовы болгарской, и тому-то не тѣлько почавъ выкладати исторію въ университетѣ по-болгарски, але й розвинувъ широку дѣяльнѣсть въ хосенѣ литературы болгарской. Се бо министерство освѣты розпочало издавництво збѣрника наукового, въ котрому Драгомановъ надрукувавъ цѣлый рядъ статей про народнй пѣснѣ, казки та легенды. Та не тѣлько по-болгарски пише теперъ Драгомановъ, — вѣдъ р. 1890. засыпує вѣдъ „Народъ“, органъ галицко рускихъ радикалѣвъ, своими статьями политичными, литературно-этнографичными, соціально-экономичными й критичными. Опроче пише вѣдъ такожь для „Хлѣбороба“ й для „Житя и Слова“, та й выдає окремы популярны брошуры.¹⁾ Ось и переглядъ важнѣйшихъ литературныхъ творѣвъ Драгоманова:

А. Письма въ мовѣ украинской.

I. Розвѣдки литературнй, этнографичнй, историчнй й побутовй.

1. Литература російська, великоруська, украинська и галицька. („Правда“. 1873; стор. 158. 189. 221. 559. 590. 621. 652. 682. 705. — „Правда“. 1874; стор. 20. 59. 107. 155. 203. 259. 297. 337. 380).
2. Антрактъ зъ исторіѣ украиннофильства 1863—1872. р. („Правда“. 1876; стор. 471. 523. 575. 624).
3. Про украинскихъ Козакѣвъ, Татаръ та Туркѣвъ. Кіѣвъ, 1876.
4. Про галицко-руське письменство. („Передне слово“ въ выданю „Повѣстей Осипа Федьковича“). Кіѣвъ, 1876; стор. I - LVI.
5. Народнй школы. („Громада“. Украинська збірка, впорядкована Михајлом Драгомановим. N° 2. Женева, 1878; стор. 120—281).
6. Т. Г. Шевченко и його думки про громадське життя. (ibid. N° 4. 1879; стор. 37—230).
7. Изъ исторіѣ вѣршѣ на Украинѣ. Критичный врывокъ. („Ватра“. Стрый, 1887; стор. 122—129).
8. Въ справѣ вѣдносинъ Украинцѣвъ до російської литературы. Листы до редакціѣ „Зорѣ“. („Зоря“. Львѣвъ, 1889; стор. 143. 174. 191).²⁾
9. Австро-русскй спомини [1867—1877]. („Литературно-наукова бібліотека. Книжка 3. 4. 7. 8. 9. Львѣвъ, 1888—1890).
10. Наука теологична въ захѣднѣй Европѣ. Зъ исторіѣ публичного вихованя въ сучаснѣй Европѣ. (ibid., кн. 5. 1890; стор. 1—38).
11. Чудацькй думки про украинську національну справу.) („Народ“, руско-украинска радикальна часописъ. Львѣвъ, 1891; стор. 97. 141. 165. 197. 233. 277. 297. 321. 344. — Друге выдане надруковано у Львовѣ окремо р. 1892).
12. Вѣра а громадскй справы. („Бібліотека Хлѣбороба“, N° 3. Коломия, 1892).
13. По брацтво Христительѣвъ або Баптистѣвъ. („Хлѣбороб“. Коломия, 1892; стор. 160. 162; 173—175).
14. Евангельска вѣра въ старѣй Англиі. Женева, 1893.
15. Въ справѣ розвитку украинської литературы. Вѣдповѣдъ Вартовому. („Буковина“. 1893; N° 20—25; 42—43).

¹⁾ Порѣвн. „Письма К. Дм. Кавелина и Ив. С. Тургенева къ Ал. Ив. Герцену съ объяснительными примѣчаніями М. Драгоманова“. Женева, 1892., — въ статьи „Воспоминанія о знакомствѣ съ И. С. Тургеневымъ“; стор. 213—227.

²⁾ „Рускй Сіонъ“ — выдає д-ръ Сильвестеръ Сембратовичъ. Львѣвъ. VIII. рочниця; 1878., въ статьи п. з. „Соціализмъ. Процессъ во Львовѣ“; стор. 59—62. — „Газета школьная“ — пѣдъ редакцією Омеляна Партицкого. Львѣвъ. 1878., въ статьи „Рускй соціалисты“; стор. 23—34.

³⁾ „Рускй Сіонъ“. 1878; стор. 60.

⁴⁾ „Громада“. N° 4. 1879; стор. 363—364.

⁵⁾ „Правда“. 1879., — въ статьи „Вѣдповѣдъ п. М. П. Драгоманову“.

(С причины нападієвъ на „Громадѣ“ стор. 376—390.

¹⁾ На третій конгресъ фольклористѣвъ въ Чикаго р. 1893. читано рефератъ Драгоманова про тему Шекспировой комедіѣ „Taming of the shrew“ въ украинскому фольклорѣ.

²⁾ Авторъ сѣй статьи называвъ себе „Чудакомъ“.

16. Листы на наддніпрянську Україну. Додатковий лист. [Відповідь Вартовому]. („Народ“. 1893; стор. 142. 165. 182. 194. 218. 258. 263. 279. — „Народ“. 1894; стор. 4. 26; — також окрема відбитка).¹⁾

17. Оповідання про задрях богів. („Хлібороб“. Коломия, 1894; стор. 7—9; 15—20; 27—29; 35—38; — також окрема відбитка).

18. Старі харти вільности. Историчні начерки. „Житє і слово“. Вістник літератури, історії і фольклору. Львів, 1894; стор. 102—115; 238—258....)

19. Про рай и поступь. (Народ“. 1894; стор. 86—91; 115—122 и д.).

II. Статѣ суспільно-економічній й політичній.

1. Передне слово до української збірки „Громада“. Українська збірка. (№ 1. Женева, 1878).

2. Грунтъ, книжка та „препятствія“. Листы й уваги впорядчика про новини на Україні. (ibid. № 4; стор. 233—336).

3. Пробы повстання и товариських порядків. („Громада“. № 5; стор. 214—224).

4. Український громадівць передъ польськимъ соціалізмомъ и польськимъ патріотизмомъ. („Громада“. № 5; стор. 232—241).

5. Українські селяне въ неспокойні роки [1880—1882]. (ibid., стор. 242—270).

6. Мужичкї бунты й письменнї бунтарѣ въ 1880. р. („Громада“. Українська часопись. Рѣкъ V. Число 1. Женева, 1881; стор. 66—95).

7. Неполитична политика. („Народ“. 1890; стор. 373—376; — 1891; стор. 1—6; 17—28; 41—44).

8. Словесность замѣць политики. (ibid., 1892; стор. 170—174).

9. Вѣра а громадскї справи. („Бібліотека Хлібороба“. Коломия, 1892).

10. Шість соть роківъ швейцарської спільки. (Виданє редакції „Народа“ р. 1892).

11. Українство передъ Польщею та Россією. („Народ“. 1893; стор. 27—29; 39).

12. Наука відъ практики західнихъ соціалістівъ. (ibid., стор. 131—132).

13. Политика принципіальна и политична. (ibid., 1894; стор. 11—14).

14. Наші пекучі справи. Новорѣчна розмова зъ земляками. (ibid., стор. 51—57).

III. Збѣрники етнографичні.

1. Историческія пѣсни малорусскаго народа съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. Томъ I. Кіевъ, 1874; томъ I., выпускъ 1. Кіевъ, 1875.

2. Малорусскія народныя преданія и рассказы. Сводъ Михайла Драгоманова. Изданіе юго-западнаго отдѣла императорскаго русскаго географическаго общества. Кіевъ, 1876.

3. Нові українські пісні про громадскї справи (1764—1880) — М. Драгоманова. Женева, 1881.

4. Політичні пісні українського народу XVIII—XIX. ст. з увагами М. Драгоманова. Частина перша, розділ

¹⁾ Въ „Буковинѣ“ друковано въ 1892. и 1893. р. Вартового „Листы зъ Украины наддніпрянской“.

першій. Женева, 1883. — Частина перша, розділ другій. Женева, 1885.

У Львівському вѣстнику літератури, історії і фольклору „Житє и Слово“ друкують ся тепер матеріялы для історії вѣршівъ українськихъ, що ихъ збравъ и впорядкувавъ М. Драгомановъ. („Житє и Слово“, томъ першій; стор. 36—48; 436—453).

IV. Критика.

1. Етнографія Славянщины. Написавъ О. Стодольскій. [„Школьна Часопись“. Львівъ, 1887; число 6—16]. (Критика Драгоманова въ письмѣ літературно-науковѣмъ „Товариш“. Ч. I. Львівъ, 1888; — въ статьи: „Науковий методъ въ етнографіи“, стор. 15—30).

2. Смѣхъ и горе. [Критичный оглядъ просвѣтно-національныхъ змаганъ галицкихъ Русинѣвъ]. („Товариш“. 1889; стор. 66—72).

3. Слѣпій проводырѣ. [Критика „Зорѣ“]. („Народ“. 1891; стор. 280—282).

4. Надъ Чорнымъ Моремъ. Оповіданє Ивана Левичького. („Народ“. 1891; стор. 302—304).

5. Руска Читанка для высшихъ школъ середнихъ — Олександра Барвѣньскаго. Часть I. („Народ“. 1892; стор. 185—186).

6. Неправда — не просвѣта. [Критика просвѣтно-книжечки Василя Чайченка п. з. „Григорій Квѣтка, украинскій письменникъ“]. („Народ“. 1892; стор. 211—212; 227—229; 247).

7. Соняшний промѣнь. Повѣсть Василя Чайченка. („Народ“. 1893; стор. 62—63; 71—72).

8. Шевченко въ чуждї хатѣ его имени. Рецензія на „Кобзарѣ“ Тараса Шевченка, выдана товариства имени Шевченка. („Народ“. 1893; стор. 86—88; 95—98; 137—140).

9. Записки наукового товариства имени Шевченка. Томъ I. („Народ“. 1893; стор. 128—130; 186—188; 207—208; — томъ II. (ibid., стор. 235—237).

10. Слѣвце зъ поводу „Profession de foi“ молодыхъ Украинцѣвъ. („Народ“. 1893; стор. 293—296).

11. Науковї методы професора Сумцова. („Житє и слово“. I. 1894; стор. 152—153).

12. Пѣдновлена рутенщина, — рецензія „Бесѣды“, літературного додатку до „Страхопуда“. Львівъ, 1893. („Народ“. 1894; стор. 40—46).

13. Ще разъ „Бесѣда“ О. Я. Мончаловскаго. („Народ“. 1894; стор. 99—106).

14. Розбѣръ думы про бурю на Чорномъ Морѣ. („Житє и слово“, I., стор. 302—303).

V. Выдавництва въ мовѣ українській.

1. Повѣсти Осипа Федьковича. Зъ переднимъ словомъ про галицко-руське письменство Мих. Драгоманова. Кіевъ, 1876.

2. „Громада“. Українська збірка. Женева; — пять книгъ відъ р. 1878—1882. У спільцѣ-жъ зъ М. Павликомъ и С. Подолинскимъ выдавъ Драгомановъ у Женевѣ ще украинську часопись п. з. „Громада“ въ двохъ выпускахъ.

3. Хиба ревутъ волю, якъ ясла повній. Романъ зъ народного житя П. Мирного та І. Баллика. Женева, 1880.

4. Marija, maty Isusowa. Wierszy Tarasa Szewczenka z uwahamy M. Dragomanowa. Zenewa, 1882. — Марія.

Поема Т. Гр. Шевченка съ переднимъ словомъ и замѣтками М. Драгоманова. Женева, 1885.

5. Поезія Т. Гр. Шевченка. Женева, 1890.

Въ Женевѣ выдавъ Драгомановъ ще популярнѣй брошуры: „Про богатство та бѣдность“ (по-українськи й по-бѣлоруски), „Про хлѣборобство“, „Про те, якъ земля подѣлена“, „Про те, якъ земля наша стала не наша“.

Б. Важѣйшія статѣи и творы въ мовѣ російськой.

1. Малороссія въ ея словесности. („Вѣстникъ Европы“. 1870; июнь).

2. Восточная политика Германіи и обрусеніе. („Вѣстникъ Европы“. 1872; февраль — май).

3. Русскіе въ Галиціи. („Вѣстникъ Европы“. 1873; январь и февраль).¹⁾

4. Литературное движеніе въ Галиціи. („Вѣстникъ Европы“. 1873; сентябрь и октябрь).

5. Максимовичъ, его литературное и общественное значеніе. („Вѣстникъ Европы“. 1874; мартъ).

6. Отголосокъ рыцарской поэзіи въ русскіихъ народныхъ пѣсняхъ. („Записки“ Кіевскаго вѣдѣду географичнаго товариства. 1874).

7. Борьба за духовную власть и свободу совѣсти въ западной Европѣ въ XVI—XVII. ст. („Отечественныя Записки“. 1875; февраль и мартъ).

8 Письмо Украинца въ редакцію „Друга“. („Другъ“. Львовъ, 1875; стор. 265—270). — Второе письмо Украинца въ редакцію „Друга“. (ibid. 1876; стор. 77—80). — Третье письмо Украинца въ редакцію „Друга“. (ibid., стор. 201—222).

9. Новокельтское и провансальское движеніе во Франціи. („Вѣстникъ Европы“. 1875; августъ и сентябрь).

10. Чистое дѣло требуетъ чистыхъ средствъ. („Молва“. С.-Петербургъ, 1876).

11. По вопросу о малорусской литературѣ. Въна, 1876.

12. Турки внутренніе и вѣншіе. Письмо къ издателю „Новаго Времени“. Женева, 1876.

13. Историческая Польша и великорусская демократія. Женева, 1882.²⁾

14. Вольный союзъ — вільна спілка. Опытъ украинской политико-соціальной программы. Сводъ и объясненія М. Драгоманова. Женева, 1884.

15. Земство и мѣстный элементъ въ народномъ образованіи. („С.-Петербургскія Вѣдомости“. 1886; № 93).

16. Либерализмъ и земство въ Россіи. (Отдѣльный оттискъ изъ 1-го N-ра „Свободной Россіи“). Женева, 1889.

Методу писаня Драгомановаго проявляютъ такожъ деякія статѣи литературнѣй и этнографичнѣй, надрукованѣй въ „Кіевскій Старинѣ“ П. Кузьмичевскимъ. Осъ и они:

¹⁾ Сю статью въ руско-українськомъ перекладѣ надруковано р. 1874. у Львовскій „Правдѣ“ п. в. „Русины въ Галичинѣ“, стор. 36. 80. 129. 182. 224. 273. 316. 357. 393.

²⁾ Про сей творъ Драгоманова пише П. Франко ось-що: „Найважѣйшою зъ тыхъ его праць (друкованыхъ у Женевѣ) е „Историческая Польша и великорусская демократія“ — мастера анализа помилковъ, у якій попадали найталановитѣйшій политики та публицисты польскій й російскій, стоячи на становищи г. зв. державныхъ народностейъ и игноруючи недержавнѣй, плебейскій. Праця та друкована була первѣсно въ издаваній у Женевѣ либеральной російськой газетѣ „Вольное слово“, котрого Драгомановъ опѣли ставъ редакторомъ и въ котрѣмъ помятивъ багато статей про російскій и украинскій справы“. („Житя і Слово“. I, стор. 151).

1. Старѣйшія русскія драматическія сцены. („Кіевская Старина“, томъ XIII; стор 371—407).

2. Турецкіе анекдоты въ украинской народной словесности. (ibid., т. XIV; стор. 209—236; 445—466).

3. Малоросійскія пѣсни объ освобожденіи крестьянъ. (ibid., т. XVII; стор. 412—438; 626—649).

4. Шолудивый Буняка въ украинскіихъ народныхъ сказаніяхъ. (ibid., т. XVIII; стор. 676—713; — т. XIX; стор. 233—276).

Тутъ годить ся запримѣтити, що російска цензура заборонила редакціи „Кіевской Старины“ друкувати статѣи емигрантовъ. Генеза сей забороны ось-яка: Лебединцеві, редакторови сего журнала, приславъ Драгомановъ р. 1883. (пѣдъ криптонимомъ М. Т—овъ) перекладъ статѣи Cosquin-а про „генезу европейскіихъ казокъ“ (зроблений его жѣнкою) зъ додаткомъ огляду праць надъ казками на Украинѣ. Та отъ, Лебединцевъ, котрому Кіевска жандармерія докоряла за напечатане статѣи другого емигранта украинскаго, обернувъ ся до генераль-губернатора Дрентелена за дозволомъ, печатати статью. Дрентелень одбславъ Лебединцева до министра внутрѣшнихъ справъ, гр. Дм. Толстого, — и той не тѣлько не дозволивъ друкувати статѣи М. Т—ова (М. Драгоманова), але навѣтъ строго заборонивъ всѣмъ журналамъ печатати якій-бъ то не были праць емигрантовъ. Зъ того часу всяке сотрудничество Драгоманова въ російскіихъ журналахъ мусѣло перестати, — навѣтъ по сюжетамъ археологично-этнографичнымъ.¹⁾

Драгомановъ выдавъ такожъ деякія російскій статѣи иншихъ письменниковъ зѣ своимъ переднимъ словомъ, а подекуды й зѣ примѣтками. Сюды належать:

1. Письмо В. Г. Бѣлинскаго къ Н. В. Гоголю съ предисловіемъ М. Драгоманова. (Изданіе редакціи украинскаго сборника „Громада“). Женева, 1880.

2. Письмо Н. И. Костомарова къ издателю „Колокола“. Съ предисловіемъ М. Драгоманова. („Изданіе „Громады“). Женева, 1885.

3. Письмо К. Дм. Кавелина и Ив. С. Тургенева къ Ал. Ив. Герцену. Съ объяснительными примѣчаніями М. Драгоманова. Женева, 1892.

Въ „Кіевскій Старинѣ“ (томъ V., 1883. р.) надруковано листы Тараса Шевченка, писаніе до Бронислава Залескаго р. 1853—1857. Тѣ листы передалъ редакціи М. Т—овъ (Драгомановъ). [Дальше буде].

Народні музичні струменти на Україні.

[Конєць]

Цимбали.

До типу „Гусел-псалтиря“ належать і покрєвні з ѣми цимбали, струмент стариннѣй, занесеннѣй певне зі Сходу.

По историчнѣй розвідкахъ цимбали були ще у XVI. віці описані в Европѣ під назвою Psalterium, яко струмент трикутнѣй з натягненими на йому 13 бунтами струн по части мідянихъ, по части сталевихъ; по тихъ струнахъ грали, вдаряючи деревляними колотушками. Бунтами струн звуть ся рядки струн по парі, по три і більше, стровнихъ в одинъ тонъ, нестотно якъ на фортепьяні, де на коженъ тонъ проти одного молоточка натягнуто по три струні. Здавна колѣсь струни на

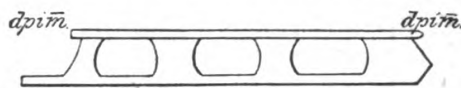
¹⁾ Письмо Драгоманова до Ом. Огозовскога зъ д. 18 (30) марта. р. 1894.

цимбалах натягалися по одній для кожного тона, але по часі, і то від давна вже, начіплювано їх по дві, по три. Стрій їх первісно був діятонічний, а далі став хроматичний. Протяг тону був спершу у три октави, а потім в чотири. Дерев'яними молоточками або колотушками цимбалістий бє по всіх струнах бунта, через се forte на цимбалах — дуже різке. Струмент цей незугарний до тонкого виразу гри, уживається переважно для супроводу других струментів при танцях: скрипки, баса. Інколи, щоб осягти тихої гри на цимбалах, обтягують один кінець молотків сукном або повстю.

В Європі і Німеччині цимбали не вживають ся вже від 50-х років. Але й доси вони ще широко вживають ся в Угорщині у Мадярів та в Волощині. В Україні і Галичині вони те-ж розповсюджені. По піснях народніх дуже часто згадують ся цимбали в сполученню з скрипками; це є найлюбиміша комбінація струментів, широко звістна „троїста музика“, котру становлять: скрипка, бас та цимбали, однаково уживають ся на бєсїдах, весїллях, як в Україні, так і в Галичині, Покутті, Коломиїщині, Станіславщині.

Ой, чия-ж то родина
Кругом діжи ходила,
З скрипками, з цимбалами,
З молодими боярами? [Чубинський].
Коби скрипки, цимбали,
То-б і ніжки свавали. [Закревський].

поверх менчої кобилки, спускається і припускається через вирізи довшої кобилки, а сусідний бунт з довшої кобилки припускається на навпаки у вирізи менчої кобилки. Такий розподіл бунтів струн навперемінки зроблено навмисне, щоб зручніше було грати, бючи молоточками по верхах бунтів, біля кобилки.

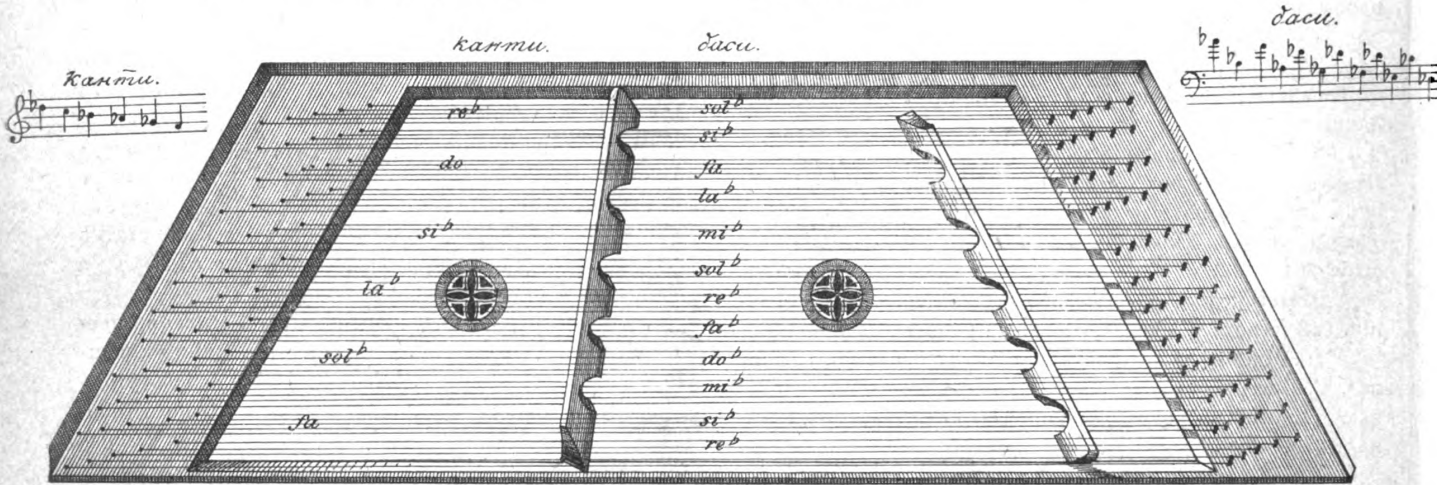

№ 9. Кобилка з вирізами.

Струни до цимбал беруть з тонкого мідяного дрота. Одним краєм струни зачіплені петельками за залізнї шпінки, а другим краєм накручені на залізнї кілкі. Ключем до кілків струни натягають ся до певної високости.

Цимбали мають 12 бунтів струн, в кожному бунті по 5 струн, виключаючи крайнього у низу, що має 2 або 3 струни.

Струни кожного бунта, що лежать поверх середньої [малої] кобилки дають інтервал квінти $^3/2$ по обидва боки кобилки, то-б то одна й та-ж струна підперта кобилкою в такій точці її довжини, що дає від обох половин струни інтервал квінти. Струни-ж, що лежать поверх крайньої [довшої кобилки], а припущені крізь вирізи менчої, звучать на всьому протягу незмінно.

№ 8. Селянські самотуж роблені цимбали.

До дому йду, як бджола гуду,
А за мною молодю, сїм кін хлопців чередю
В цимбаловкї тнуть, тнуть, тнуть!

На цимбалах грають сидючи; цимбалістий кладе їх собі на колїна і молоточками вибиває по струнах. Але незалежно від цього цимбалістий навішує цимбали собі на шию через довгий ремінь і грає на їх стоячи, навіть ходячи [як от на весїллях]. Це ще підбільшує голос цимбалів.

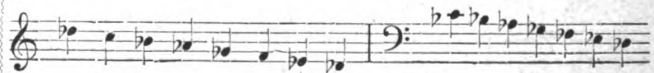

Молоточки, що ними по струнах бють.

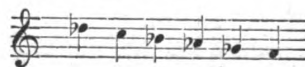
Сучасні цимбали на Україні уявляють з себе плоскуватий ящик тетверти 4-ри з лишкою завдовжки, четвєрти $1\frac{1}{2}$ завширшки, пальців 4 завдовжки трапезовидної форми. Цимбали нагадують гусли, бо і тутечки в ящик вроблена голосна дошка, з двома прорізними голосниками. На поверху головної дошки прибиті дві ажурні кобилки з вирізами. Поверх вирізів протягнутий дріт. Одна кобилка менча [st], [у 5 вирізів] лежить уміщена в попереk голосної дошки, між обома голосниками; друга кобилка [B], довша [у 6 вирізів], лежить паралельно правому бокови цимбал коло кілків. Струни натягнені лежать по одній по одній: один бунт, що лежить

Всїх тонів на цимбалах 18: 12 тонів від 6-ти бунтів, що лежать поверх короткої кобилки, і 6 тонів від 6-ти бунтів, що лежать поверх довшої кобилки.

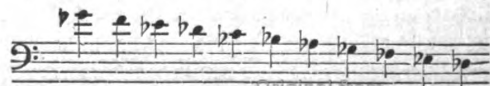
Стрій цимбалів діятонічний, лише в строї тому декотрі тони не сходять ся у звукови з темперованими тонами фортеп'яну, до якого відповідно тони цимбалів і визначені:

Це є звукоряд, у якому вистроєні цимбали. Шість тонів з лівого боку від краю, це так звані „канти“ [chanterelles], відповідаючі пристрункам на кобзі, торбані. На їх вибивають мелодію.

12 тонів між двома кобилками це суть баси.

6 кантів лежать з лівого боку, меж шпінками, де струни начіплюють ся, а середню, попереkнюю кобилкою.

12 басів [лічучи з гори до долу] лежать в середній цимбалів, межі обома кобилками, поперечною й боковою.

Розполог баових струн на цимбалах ось який:

Бунт *Sol*⁷ лежить поверх менчої поперечної кобилки і спускається у вирізи бокової кобилки.

Бунт *Si*⁷ лежить поверх бокової більшої кобилки і спускається у вирізи поперечної кобилки.

Бунт *fa* лежить поверх менчої поперечної кобилки і спускається у вирізи бокової.

Бунт *la*⁷ лежить поверх бокової, більшої кобилки і спускається у вирізи поперечної і т. д. наперемінки.

Останній бас *re*⁷ натягнений самостійно [з 2—3 струн] оминає обидві кобилки.

1893 рік.

Боян.

Перешкоди суспільно-економічного ладу на Україні.

Після оповідань Івана Левіцького-Нечуя.

В оповіданнях І. С. Левіцького-Нечуя, у яких він обмальовує взагалі життя на Україні, звертають на себе увагу між иншим і думки сего письменника про суспільно-економічний побут українського народу. Оці саме думки надають особливу вагу його творам.

Нечуй-Левіцький в українськїм письменстві повів перед справжньому виявленню людського життя, пишучи не про окремі тільки пригоди людські, а з'ясовуючи й причини, через які складають ся ці причини. Оповідаючи про справи тих чи инших своїх героїв, сей наш письменник бере їх з усіма найголовнішими відносинами до життя, показує читачам живих людей серед великої купи людських потреб, бажань певних і химерних, серед найчастіше тяжких обставин, збудованих людською темнотою, млявостю та тією кривдою, яка здавна півечить суспільний лад на Україні.

В більшій частині своїх численних оповідань Левіцький-Нечуй доводить, яке то велике лихо терплять наші селяни через злидений економічний побут. Недостача землі, тяжка робота на чужому полі, примушує парубка в оповіданні „Пропанці“ покинути убогу дівчину, яку він любить; через ту-ж причину убога мати віддає дочку за багатого вдівця, і всі оці несчастливі люди карають ся увесь свій вік, пропадаючи через помилку від їх убожества.

Яку важливу річ має забезпечений свій хліб для хазяїна-хлібороба, виявляє Левіцький-Нечуй в оповіданні „Дві Москочки“, малюючи молодого хазяїнового Василя більше всего бажаним своєї ниви та свого плуга волів. Оця своя нива та справне господарство вивжали ся непорушеному салдатчиною Василеві і в день і в ночі. Через те, що сего не було, довело ся Василеві жінці Ганні, як знову взяла Василя до війська, завнати великого лиха від бідности, невчасно востаритись, пробуваючи іноді без хліба, без солд, у непривітній, убогій хаті.

Найвиразніше тяжкий економічний побут селян малює Левіцький-Нечуй в своїй повісті „Микола Джеря“. Тут рядом з економічною кривдою з'ясовується ся кривда суспільна, яку зазнали селяни за часи кріпацтва. Великим тягарем лежала панщина на людях скрізь в нашому краї, а в правобічній Україні, долю котрої висловлює Левіцький-Нечуй, жило ся людям за кріпацтва мабуть найгірше, бо в тій стороні орудували горді та пишні польські пани, а в тих панів не було ніяких звязків з нашим народом, бо вони були зовсім чужі,

цирали ся людей і тільки тяжко прикручували їх задля своєї користи, а до того ще й нехтували ними, наче як і не людьми. Не сила була людям видержувати ту панщину з агінними днями в жива, коли спив ся на нивах людський хліб, а прядінням на панів анмою, з годівлею своїм загорьованим хлібом панських качок, — не сила була видержувати ці й інші тягари: то не прибиті думками й волею люди змагали ся проти таких порядків; їх били різками прилюдно, а коли вони не втихомирювались, то й лоби забривали. Треба було без вісти тікати від таких обставин і люди тікали всякими шляхами з рідного краю. Найближчі з цих шляхів вели на сахарні заводи в Стеблеві то що. Тут посесори заводів приймали на роботу задля своєї користи всяких людей, не питаючи пашпортів, а повітовий уряд не нерешкоджував цьому, бо брав за це з посесорів добрий скуп. Посесори тим часом важку працю людську обертали в свої кишені, ні трохи не дбаючи про добробут робітників. І тут тяжко жило ся людям, і звідсіль вони, перебивши ся який час, мусіли утікати. З сахарень вели шляхи в широкі херсонські степи та в вільну Бесарабію. Все це знав і Микола Джеря, привололений покинути в своїй Вербівці стару матір, жінку і малу дитину, щоб визволити свою голову... В Бесарабію жило ся людям вже зовсім інакше, наче в другому царстві. Купами збирались тут утікаючі з усяких сторін, а найбільше з правобічної України, знаходячи тут добрий заробіток, найчастіше в рибальських ватагах. Микола Джеря в добрий час показав сюди шлях своїм Вербіцям. Від лихого пана втікло сюди багато його земляків, і над Дністровим лиманом в Акерманщині через який час з'явила ся невеличка слобідка „Вербівочка“... А про те, як виїшла воля, то ні завзятий Джеря, ні інші земляки його не всиділи тут в нових своїх хатах, в просторій стороні, а повернули ся в тісноту до родини.

Взагалі невеселу картину людського життя розвертає перед нами Левіцький-Нечуй, коли доводить ся йому торкатись суспільно-економічного побуту в добре знаємих йому селах над Росю та Раставицею... От і в повісті „Бурлачка“ виявляє наш письменник цю сумну картину. Гарні хазяїни Палаяники через велику з'їзу з дрібними дітьми та через те, що гроший треба було на податі, мусіли наняти старшу дочку свою Василю до пана, а пан занашасти молодий вік дівочий, і стала Василина бурлачкою. В цій прехорошій повісті так само, як і в „Миколі Джері“ з'ясовують ся загальні перешкоди суспільно-економічного добробуту на правобічній Україні. Великі перешкоди ідуть там від панів та жидів. Пани дбають тільки про те, щоб весело вік прожити, солодко їсти та в дорогу одіж вбиратись, а людей, людську працю пани мають тільки за спосіб здобути для себе все те. Малює в цій повісті наш письменник, яку деморалізацію в села несуть панські двори, яке гідке неморальне життя панське, як півечать ся люди, закинуті лихою долею на службу до панів. Рядом з панською віковою кривдою з'ясовують ся в цій повісті і перешкоди від лихих жидів. Тут уже наша кривда. Спочатку панські пошпачі, якими нехтують і пани, і селяни, жиди уміють покориговувати ся всім, чим слабують чужі їм люди; таким способом вбирають ся в силу і беруть верх над тими, кому вони поперед служили. Натерпівшись лиха, а потім ставши самостійними хазяїнами, жиди немилосердно відплачують за попередню зневагу. Найдотешніші та найхитріші з їх, осівшись на панських добрах, наслідують на селян ще важче, як пани, бо їм допомагає обкручувати людей багато других не таких проворних їх побратимів, а в тих єсть свої ще менші помічники, які сидять в корчмах, або торгують всім, чим доведеть ся. Вся сторона оповита такою павутиною, і не має змоги вивратити ся з неї людям, наче з тенет.

В своїх оповіданнях так само як і в инших своїх писаннях Левіцький-Нечуй доводить, що суспільно-економічні справи нашого народу можуть улагодити ся тільки на наших національних ґрунті. Ще в першій своїй просторій повісті Левіцький-Нечуй вияснив, яку шкоду робить нашій громаді культура мішанина серед нашої інтелігенції, а найголовніше останки давньої польської шляхетчини і сьвіжа течія московського гасительства усякої вільної мисли. Тільки ширий демократизм, як виразно доводить автор в цій повісті, введе нашу інтелігенцію на рівний шлях. Через те, що цей шлях

далеко ще майорів тоді, і повість сю назвав письменник наш „Хмарами“.

В усіх своїх творах Левіцький-Нечуй виявляє думку, що суспільно-економічний побут нашого народу змінять тільки непохибне прямування до улагодження цього побуту на національній основі.

Цілком правду сказав д-р Ом. Огоновський в „Історії літератури рускої“, що Левіцький-Нечуй „змалював суспільно-національний побут України так вірно, що його повісти не наче фотографії, закрашені кольором живим і природним“; що Іван Левіцький „є письменник на пряму реально-національного, — на пряму такого, який єсть природним вислідком вдачі народу українського“; що „імя його через це звелечит ся в історії нашої літератури доти, доки Україна буде“...

Л—ко Ч—на.

ОПОВІСТКИ І КРИТИЧНІ ЗАМІТКИ.

Писання Трохима Зіньківського. Зредагував та життєпис написав Василь Чайченко. Книга перша (з портретом авторовим). Друковано під доглядом К. Паньковського. З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка. (Рік?) Сторін: LXXII+248+IV. 8°. Ціна 1 згр.

Що д. Чайченко відносить ся з великим пієтизмом і шанною до Т. Зіньківського, видно вже з тої обставини, що біографія З—го написана так тепло і жичливо, що дальше не йде, і так широко і вичерпуючо, що обнімає аж 72 сторін. В біографії зібрав д. Чайченко всі можливі подробиці з життя письменника від маленкості літ до смерти. Говорить про походжене, успосіблене, виховане, школи, про жадобу наук, мандрівки за наукою, бідоване; як відтак вступив до війська яко „вольоопредѣляющей ся“; як був учеником юнкерської школи в Одесі, в котрій оден з учителів заснував в лім прихильність до всього, що українське; як відтак р. 1883. іменовано его офіцпром; як не сподобавши собі життя військового, постановив через побільшене освіти досягти иншого становища; як сидів за книжкою що дня 12—18 годни і як помімо частих хоровань здав в Київі гімназьяльний іспит зрілости; як поздававши дальші потрібні экзамени зістав прийятий до військової академії правничої в Петербурзі; як на чужині тужив за рідним краєм. Дальше говорить д. Ч. про широку літературну і громадьянську діяльність З—го в Петербурзі і про его впливи на молодіж, з котрою старав ся зазнакомлювати, відцуравшись за мало патріотичних старших Українців. Відтак, — як З—й скінчивши академію, виїхав 1890. р. на Україну, зіставши „прикомандированим“ до військового прокуратора в Київі; як відтак, упавши в наслідок сухот на силах, виступив зі служби 1. грудня 1890. р.; як не поперестав працювати літературно; як по короткім побуті у автора сеї життєписи виїхав до своїх родичів і у них помер 8. червня в 30. році життя.

Попри тих датах біографічних говорить про літературні праці, котрі З—ий або дійсне написав або задумав написати, а з всего виходить, що у З—го властиво було безліч плянів на всякі роботи, так що тих робіт стало-б на 20 років при-

наймі; так прим. вже 1883 р. розпочав З—ий писати популярну українську історію, відтак почав перекладати Щедрина, хотів переложити старих клясків: Плотарха і Віргілія, хотів написати українську граматику, хотів заснувати в Петербурзі український журнал, перекладав (але не скінчив) Молієра, збирав фрагменти українського письменства XVI—XVIII в., посилав скаргу до міністра на цензуру, що заборонила печатати его два збірники „Бжоза“ і „Квітка“, писав а не докінчив статю „Про штунду“, збирав матеріали до „Української енциклопедії“ і хотів написати „Монографію про порівняння карного права на Вкраїні і Московщині в другій половині XVIII в.“ При кінци життя голубив думку написати історію українсько-руського письменства.

Як з того видно, було у З—го більше доброї волі і більше розмахів, як сил і здоровля, снаги і життя. І дійсно далеко більше того, що починав або задумував З—ий писати, як того, що дійсно написав. Sed laudanda est voluntas.

В VI. уступі передньої статі подає д. Чайченко характеристику З—го. Каже, що З—ий „з деякого погляду є ідеалом того, яким мусять бути борець за українську ідею в наш час“. Був він прихильником справжньої волі, був демократом і народолобцем, обставав за широку і поступову просвіту неворочену жадними цензурами, надавав національності велику вагу, був за ладом федеративним, казав, що націоналізм мусять бути контрольований через гуманізм, становив мову дуже високо яко найголовнішу з національних відмін. Дальше хвалить д. Чайченко працьовитість З—ого, котрий в семи роках тільки написав, скільки наші письменники нарізно навіть через піле життя не напишуть, і у котрого українська праця була не забавою, але серйозним ділом.

До життєпису придано два додатки: одним з них єсть інтересний лист З—го до О. Пипіна по причині его статі „Особая история русской литературы“.

Біографія, як видно з того звязкого змісту, єсть вправді вичерпуюча, однак в багато в деім некритична; рівнож характеристика не всюди підперта фактами, так, що треба авторови на слово вірити. Дальше треба закнати тій біографії се, що не подано повної бібліографії творів З—го, а іменно не означено при кожнім творі, котрий був друком виданий, де і коли був напечатаний. Відтак не написав автор оцінки і характеристики творів З—го, поміщених в I. томі ні з погляду на язык, ні на зміст, ні на головні знамена его письменничої діяльності.

Вкінці найважійший закид належить ся д. Чайченкови з причини непотрібних інновацій, впроваджених ним в мову, котрою біографія написана. Як у иньших народів, посідаючих письменну літературу, було і єсть, так і у нас повинно бути впроважене до усталеня так форм языкових, як і правописки в мові літературній у всіх письменників українсько-руських. З такого розумного і необхідно потрібного прямуваня випливає, що вже певних зверхніх форм языкових, усталених в протягу цілого — вже майже сотку літ — треваючого ровзою нашої народної літератури найпершими нашими письменниками, без потреби змінити не належить, а в формах різномаятних треба мало помалу за спільним порозумінєм до однаковости прямувати, щоби таким чином впровадити в одній бесіді літературній на цілу Україну-Русь до певного ступія формальну однастайність. Тому і найпереднійший письменник не повинен тільки для оригінальности вводити на місце давно вже в літературній бесіді усталений і то добрих та правильних форм, якісь нові, льокальні. Що хоче осягнути ся такими формами, як *недбальство, дитинство, письменство* (XII. стор.), *варварство, гнобителство...* *тілки, кілки, набіли, з'язок, з'язувати, ходю, відносять ся, по тижню* і т. д. замість давних, утертих і дуже добрих та правильних форм: *недбальство...* *тілки...* *з'язок, хожу, відносять ся, по тижню* і т. д.? Або пощо на ново кувати слова на місце давнійших, вправді також укорованих, але загально вже уживаних, як прим. *світло-глядяка (!)* зам. *світлогляд*? Не хочу ту закиду робити д. Ч. за такі слова, форми і звороти, котрі яко неправильно-граматичні, москвіцями і польоніями вправді разягь наше ухо, але находять ся спорадично і у деяких иньших українських писателів, як: *зражіння, література* (1. пад.), *кляс, Одес, кшталт,*

різниця, опріче, московщизна, настренчуютъ, пускати в світ-та, зала, злотий, округа (1 пад.), обшюувачити, план. Рівнож в правописі находимо значні відмінні а навіть неправильности, як: дітей, гимназія, Катичини (! 1 пад. ч. м.), Харьків і Харькі, періжки, люде, алегорія, синоніми (?), логично, гастричний, Гиспанія, цілі (! 1 пад.), стріле (!), поганці, вуглярь і вугляр, козицька, конопатчик (!), лекція, каталог, інтелектуальний, Плутарх, с таким... Вже час, щоб в правописі у всіх видаваних письмах українсько-руських наступила однастайність, котру в певній мірі вже впровадила в таких же письмах, видаваних в Галицькій Русі, звана анкета.

Тепер приступім до короткого обзору белетристичних творів 3—го, поміщених в сім I. томі. Суть там твори оригінальні і переложені або перероблені. Головна сила письменничої творчости 3—го лежить в его оригінальних оповіданнях прозових. Між ними перше місце після нашої гадки можуть зайняти з причини артистично звхачених реальних типів і образів з життя, оповідання „Сидір Макарович Притика“ і „Вулиця“. В першій з них є вірно відданий образок з життя воляцького в Росії: на першій пляні змальований знаменито „ундер-пер“ Притика з его службистостю, джигунством, мріями і ученем вояків т. в. словесности. В другій же вобразив автор удадно з реалістичною правдою кілька сцен з сусідського пожиття молодощі сельських. Се оповіданє трискає дійсне великим гумором.

Блишче тих оповідань, але слабше, єсть оповіданє „Моншер-Коваче“, котре сам автор назвав гумористичним. На ділі єсть воно ідкою сатирою на тих офіцпрів, з котрими автор служив. В глузленю автора над ними-ж видно страшну его до них неприхильність. Тип „Моншер-коваче“ є навіть почасти пересадно вобразений; представляє ся бо читаючому радше дурненьким, як сьмішним. Оповіданє не читає ся гладко, бо стиль занадто періодовий а до того попереплиганий реченнями вставними. Деяким епізодом вправді не мож відказати комічности, однак в великій часті видно в сім оповіданю вимушений гумор, — натягнутий, щоби достигнути вже згорі повязтого висьміяня свого товариша, щó мав призву „моншер-коваче“.

Оповіданєм, подиктованим щирим патріотизмом і горячою любовю до свого рідного краю і народу, єсть „Кудюю йти“, в котрім автор переносить читаючого в часи Августа римського і Рідва Христового. Відносини політичні Рима за часів Августа представив автор правдиво. Але вато два слідуючі оповідання „Сон“ і „Історична казка“ стоять що до єдности провідної гадки і викінчення низше. Оповіданє „Сон“, назване автором „мрією“, є ніякою довгих непохватних маревів, роздумувань, закрашених гірким сарказмом; а з них віє страшним песимістичним переконанєм о любові жєнщини, виявши рідну матір. Мотив взяв автор з Гайного пісні „An meine Mutter V. Heine“. „Історична казка“ же, вращно написана, скидає ся на політичну алегорію, з котрої невправно пробивають ся натяки на історичний розвій політичних відносин поміж Україною, Литвою, Польщею і Москвою та на характер тих націй.

До оригінальних прозових написаних творів 3—ого належать ще три драматичні сцени п. в. „Сумління“. Ними хотів автор представити страшні наслідки грижі сумління. В сій цілі вернув автор аж в XI. в. і за жертву гризоти сумління вибрав Графа Оттона, котрий збунтувавшись ся бідарів казав в шопі з нагоди заставленої для них учти замкнути і живими спалити. Чому було аж так далеко в минувшину сягати за ілюстрацією до гризоти сумління? Але не спромога нам входити в тайни івєнциї писателя! Сцени вправді мають досить драматизму, однак найбільше деклямації на темат відносин удивилейованого панства до підданих і становища їх обоїх до Бога і его суду.

Всі інші прозові казки суть перерібками або перекладами. І так пучечок казок та оповідань, котрих разом єсть в книжці 19 а мають збірну назву „Бжол“, суть перероблені понайбільше з німецького доволі чистою, арозумілою мовою і відповідають своїй цілі, будучи призначеними для народного читаня. Примітити при сім належить, що 2. казка п. в. „Геракло, Добрість та Негожість“ єсть вірним перекладом з Ксевофонових Памятників в Сократі. Але чи переложив автор

впрот з грецького оригіналу чи з якого вже перекладу новожитного, се питанє. Крім тих находить ся в книжці ще 97 езопових казок, переложених прозою, з котрих 35 сам 3—ий викінчив, а інші виправив ш. видавець. В сих перекладах видно вправді богатий язык на лексику і добре пристаючий до оригіналу, однак багато виразів здають ся новотворами. Переклад „Заяць, щó себе жертвує“ з Щєдрина — дуже добрий.

Огляньмо тепер поезійки, котрих єсть разом 20. З них 16 байок не відзначають ся нічим, ні поетичним полетом, ні артистичною формою, ні цікавою фабурою, а у деяких (як „Рибалка та риба“) і идея не ясна. Добра сторона сих байок сея, що автор запозиченим сюжетам надав української барви. Поезія „Мишачі пригоди с котом“ (сюжет з В. Жуковського) удала ся: гексаметр пливе гладко, язык сильний і дібраний. Не менше удавший з огляду на ритмічність і мову є також „Невільницький корабель“ (після Гайного). Елегія „Чи є де на світі такая людина“ є відбитком вдачі 3—го; говорить бо в ній:

„Коли-ж стане тяжко і серденько в тузі,
То нишком поплач сам тихесенько с-тиха:
Багацько свого бо є в кожного лиха, —
Не милі нікому журливій друзі“.

Як з загальною огляду творів 3—го, поміщених в сій книжці, видіти можна, єсть язык їх не зовсім вироблений а стиль в часті замотаний, вельми періодовий, поперевераний реченнями парентетичними і розлізлий. Недостає, видко, творам ще кінцевого вигладження і виправлення. Але в засновках і підкладах таких творів як „Сумління“, „Кудюю йти“, „Історична казка“, видно як великий талант і взнеслий характер, так і благородні пориви та глибоко-ніжне чувство гуманности і любови сердечної до свого народа і вітчизни у 3—го. Відчність тому належить ся п. Чайченкови, що своїм коштом видав I. том белетристичних творів 3—го. Цінність в нашій літературі сего тому каже нам з нетерпеливостю очікувати на ще цікавіший II. том, в котрім мають після заявленя п. Ч. бути поміщені твори наукові і публіцистичні Зінківського.

I. Кокоруда.

ГНАТ ОНИШКЕВИЧ.

[Гл. портрет на 217 стор.]

Родив ся р. 1847-ого в місточку Угнові. Родичі его, Денис і Євгенія, мали ще крім него 4 дітей; Гнатко був наймолодший. З кусника поля, який посідали, тяжко було вижити себе і діти; то-ж старий Денис і сам робив кушнірство і дітей наглядав, щоби не даржовали. Однак він тяжив і про те, що наука в житю чоловіка має велику вартість; длятого посилає діти до школи і пильнував, щоби вони учили ся. В 7-ім р. життя ходив вже Гнатко до нормальної школи в Угнові, коли его отець відумєр. Мати однак не опустила рук, лишень почала вести далі кушнірство в спілці з своїм найстаршим сином Івасем, щоби не бути на ласці старших дітей. Так малий Гнатко вивчив з класі нормальні і виявив, що має талант до науки. Покійний парох угнівський Іван Бірецький почав намовляти матір, щоби давала хлопця далі до школи. Не було однак звідки. Гнатко отже мусів лишитись дома, почав учитись кушнірства, а за рік вивчив і дяківство. В кінци-ж таки урадила мати з сином Івасем, що дадуть Гнатка до 4-ої нормальної класи в Бєлаї на пробу. Проба випала над сподіванє добре. Не було отже що ніякого робити, а тільки всіми силами старатись, щоби хлопець міг ходити далі до школи. По фєриях взяла бідна мати міщатко муки, круп, бараболь і квартиру масла та повезла сина ді Львова; там найшла „станцію“ за 3 цванцигери на місяць таки у угнівської жінки і записала Гнатка до академічної, тепер руської, гімназії. Щоби синови помагати, мусіла бідна мати добре спіпати над голкою та рук не жаловати. Гнатко однак не довго потребував підмоги від матери. Учителі невагом шанали спосібности молодого школяра, а довідавшись про его бідноту, на-

діляли его завжди такими лекціями що Гнатко міг вже сам удержатись. Він розвивав ся очевидно; але в нім росла не тільки охота до науки, ширість до товаришів, любов до родини, але вже в гімназії почав зацікавлюватись рухом народним поміж Русинами. При одній нагоді написав він великий патріотичну поезію; поліція довідалась про єї автора, і вже мали молодого патріота виганяти з гімназії, коли в тім его добродій, віцепрезидент намісництва Мош, у котрого він дітий учив, вставив ся за ним і дразливу справу, як то кажуть, убили. Зложивши екзамен арілости з відзначенем, хотів Гнат посвятитись наукам філософічним. Але мати не хотіла в ніякий спосіб до сего допустити, бажаючи бачити свого сина священником. Гнат послухав матери і вже р. 1867-ого був на студіях теологічних у Відні. Рівночасно слухав викладів з греки, латини та язиків славянських. Особливо проф. Мікльошіч дуже ним заінтересував ся. Відтак оженившись, висвятив ся р. 1871-ого, і одержав місце сотрудирика в Мостах великих. Ту учив ся безнастанно і готовив ся до екзамену на учителя гімназійального. Року 1873-ого дістав місце суплента при гімназії німецькій у Львові, де і зараз переїхав. У Львові взяв ся ще горячіше до студій язиків класичних та українсько-руського. В тім часі приладив до друку третє виданє „Рускої граматки М. Осадцы“ і був помічним молоддіжи при видаваню „Рускої Бібліотеки“, для котрої давав фірму, переглядав рукописи і писав вступне слово і житєпис. В часі его побуту у Львові і студій над українсько-руською мовою зайшла в нім одна велика зміна, бо з прихильника „твердого“ язика став рішучим народовцем, яким лишив ся до смерти.

Та побут его у Львові не був довгий. Коли в р. 1875 засновано університет в Чернівцях, то установлено заравом і катедру для українсько-руської мови і літератури. На разі викладали д-р Кл. Ганкевич, а відтак д-р Калужняцький. Аж при кінци р. 1876 на предложєнє проф. Мікльошіча іменовано професором українсько-руської мови і літератури Гната О—ча, котрий обійняв катедру в марті 1877-ого р. Ту доперва отворило ся ему поле до роботи. Окрім приготувань до викладів на університеті, робив Гн. Он. студії над рідною мовою, а надто кинув ся до облогом лежачої ниви політичного життя на Буковині. З ширими народовцями, як М. Михалюком і Т. Реваковичем мусіли вони чимало натрудити ся, нім удалось їм бодай поле очистити з терня і будяків... То-ж не дивниця, що хоч душа у нього була кріпка, але его зблване і спрацьованє тіло улягло під навалом чималих клопотів. Він умер дня 14 (26) марта 1883-ого р. у Відні, намуцивши ся безконечно. Львівська газета „Дѣло“ в н-рі 30 за р. 1883 закінчила отими словами посмертну згадку про покійного: „Русини буковинські можуть посвідчити, які заслуги положив Покійник не тільки яко професор і учений, але і яко патріотичний діятель. В „Дѣлѣ“ не раз була мова о великих подвигах Покійного для слави і добра буковинської Руси. У всіх русько-народних ділах Покійний брав живу участь. На него гляділи всі як на провідника літературного і суспільного руху народного на Буковині. Наше „Дѣло“ тратить в Покійнім одного з найширших прихильників і співробітників. Від самого початку заснованя нашої часописи Покійний працював не раз для нашої народної ідеї. Сердечний буковинський прихильник нашого редактора Володимира Барвінського не довго пережив его“...

Ст. Он.

МИХАЙЛО ПОДОЛИНСЬКИЙ.

(ПОСМЕРТНА ЗГАДКА).

Михайло Подолинський помер по довгий, бо майже чотиролітній тяжкій хоробі, д. 5. счня с. р., в закладі для божєвільних, в Кульпаркові. А що досє ще ніхто не подав жадної вістки про бездолне житє покійника, то ж я, яко кільколітній его товариш долі, задержавши ся в мойй дальшій подорожі по Італії троха довше в Фльоренції, що то єї по-

кійний Михайло так артистично описав в „Зорі“, на згадку о тім гарнім описі ще гарнійшою Фіренци не міг повдєржати ся, щоб бодай коротко не згадати про тяжке житє товариша, котрий цілою вдачею своєю заслужив собі на дішшу долю в тяжкій своїй вандрівці туземній.

Покійний Михайло уродив ся з 24. падолиста р. 1844. в Ветлині, але більшу часть свого життя провів в Маняві, де его отець був приходником. Гімназію скінчив в році 1863-ім в Перемішлі, де разом з товаришами Адольфом і Дамянном Гладилловичами, що то умостили ему вже дорогу на тамтой сьвіт, пересиділи цілу гімназію на лавках шкільних; з ними то разом переняв ся бл. п. Михайло вже з малку цілющою ідеєю щиро і на скрізь народною: від неї не відступив він ані на хвилину через все своє житє, хоч лучала ся не одна нагода, що приманювала его до занеханя єї дороги та присьвічувала ему навіть не аби якими проблєсками гарнійшою долі. Але пок. Михайло не дав ся ніяк звести; він зістав вірний пересвідченям, якими переняла ся его грудь молодеча.

Скінчивши гімназію записав ся був на факультет теологічний у Львові і був навіть короткий час вихованцем духовної семінарії львівської. Однак неважком розрашав ся з мурами семінарськими, бо пішов за верховодчима тоді напрямом студентів університету, щоб їх як найбільше висувало ся на факультети сьвітські; за ним пішов Дамян і Адольф Гладилловичі, пішло і богацько вьших. Він переписав ся в році 1864. на факультет філософічний, а спеціально вибрав собі історію. Побувши на львівськїм університеті яких 3 роки, удав ся відтак на університет до Відня, де вже застав незабутного Дамяна, то-ж само вже покійних Загайкевича і Цєлевича, та хоч молодших, але вже скорше померших Мєлітона Гладилшовського і Теофія Іскрицького та декого иньшого. Будучи у Відні, належав до перших основателів „Січи“ і зачисляв ся до найгорячіших прихильників як того товариства, так також до тих его членів, що ідею народню найживіше розповсюджували. У Відні побіч викладів історії розлюбив ся в язиках романських та в германістичі і слухав всіх знатнійших професорів, що на тамошнім університеті ті язики викладали. У Відні познакоив ся також з одним Українцем, з котрим описля подорожував кілька літ по Італії, перебуваючи посеред тої подорожі довгий час по знатнійших містах сього краю чарівного, де кожде місто, кожда хоч би й поменша частина краю всякого подорожного так до себе приманює, що потім тяжко з ними розстати ся; се було ще тим тяжше для покійного Михайла, що то вже з природи був владі вражливой, а почасти і фантастичной. Тим же ж то й склало ся, що чув ся нещасливим, коли прийшлось ему розпрощати ся з тим краєм величавої штуки, вітчизною заедно сьвіжих цвітїв... До тих то часів належить віднести перші заснови его записок, з котрих повстали описля такі артистичні описи подорожий по Італії, друкованих в „Зорі“.

Вернувши до Галичини, був бл. п. Михайло дуже невдоволеній; до того невдоволеня прилучила ся ще й ся халепа, що „defunctum Michaëlem dñi odere eumque paedagogum fecere“ — і в р. 1878. став він заступником учителя при руській гімназії у Львові, де перебував до р. 1887. Через пілий час свого побуту у Львові умів бл. п. Михайло з'єднати собі глибоке поважанє і щиро любов не тільки у своїх учеників, але також поміж усіми товаришами долі і в цілій львівській громаді, бо він умів своїм ніжним вихованєм, своїм широким знанєм естетики і штуки, полученим з досконалим володїнем і всестороннім обізнанєм з літературою язиків французького, італійського і англійського, не згадуючи о глибокій знакомості язика рідного, та язиків і літератури німецької, польської і московської. В школі учив сей лінгвіст в правдивім значіню того слова. майже виключно язика німецького в гімназії вишій, а побіч того також язика французького яко надобовязкового. Не треба і згадувати, що велими томляча коректура безчислених завдань письменних в класах звичайно переповнених не впливала хосенно на успєсїбленє педагога, що ним став поневольно, тим паче, що коректор письменних завдань гімназійальних заложив був собі властиво зложити докторат і габілітувати ся для язиків романських на котрієсь з університетів краєвих; але такої катедри у нас ще під ту пору не було, а за границю якось ніколи не потягало нашого

романіста; і скінчило ся отже на тім, що він зложив екзамен з языка французького в січні р. 1887.

Посеред тяжкої праці ще тяжшого заводу учительського знаходив покійний ще завжди досить часу на праці науково-літературній. З тої то доби походять отсі его що важніші труди літературні, помішувані по найбільшій частині в „Зорі“: 1) О реаліах в штуці. 2) Рух орфографічний в Европі. 3) О чистоті языка. 4) О чужих словах. 5) Образки подорожні а Італії [головно о Неаполю-Помпей-Флоренції]; крім того 5) Переклад трьох романів для Бібліотеки найзнам. повістей „Діла“ і багато інших дрібніших розвідок і оцінок. Як бачимо отже, бл. п. Михайло був вельми трудящим та можна-б сказати, що пера він з рук не випускав; з пером або олівцем він заєдно носив ся, щоб при кожній нагоді або для себе щось потувати або для других написати. А що так праця літературна, як ще дуже трудна робота службова ему дуже мало часу лишали до трудних заходів коло екзамену фахового, сього легко догадати ся.

Посеред таких занять перенесено нашого товариша в тім самім характері службовім до гімназії в Бродях в вересні р. 1887., бо там було потрібно учителя языка французького. Навикши через довгі літа до життя великоміського, не міг покійний Михайло ніяк навикнути до нового свого місця побуту. Зразу якось ще перемагав себе; але вже небагом можна було завважати значну зміну в его поведеню, аж дійшло до того нещастя, що дирекція була спонукана звільнити его із служби, що стало ся в маю р. 1890., очевидно без жадної пенсії, а его два найліпші товариші долі і літ молодечих знайшлись в тім прикрім, вельми прикрім положеню, що мусіли свого щирого друга відвести до закладу божевільних на Кульпарків. Тут бл. п. Михайло нидів і нидів посеред злиднів, терпів тяжко і з кожним днем ставало ему що раз то гірше, аж по довгих мукх і терпінях розстав ся з тим світом, як скавано, на початку 5. січня с. р. Для найблизших его товаришів найбільше діляючою була ся обставина, що вони не могли віддати приналежної прислуги остатній своему доброду, своему щирому другови та невипущою і трудящому громадянину, бо-ж їх навіть не повідомлено о его смерті.

Покійний Михайло Подолницький був владі лагідної і привітливої, може навіть надто сумарної і спокійної. Не тільки прикметами своєї душі і серця умів він приєднати собі кожного чоловіка, але всі, що его знали, любили его для его ніжного вихованя і всесторонного образованя. Він був передовсім дотепний і бистроумний естетик і такий, що по німецьки зовуть „Schöngeist“; кожний твір артистичний а якої небудь штуки умів він оцінити завжди удатно. В иньних условинах життя міг би був заняти знатне становище і прислужити ся своїй батьківщині не аби як своїм талантом і своєю наукою. А так знидів-знидів і зійшов передчасно з сього світа; але мило того лишив по собі милу і довготривалу згадку між своїми учениками та між своїми товаришами і знакомими, а память далеко неостатню цінними своїми творами письменними в рідній літературі.

Честь тобі, добрий Михайле, за все те, честь велика! Можеш спочивати спокійно в сирій могилі і бути певний, що ти сповнив своє завданє після змоги найліпше та що нема людини між твоїми знакомими, котра не згадала-б про тебе добрим та щирим словом, а Русь-Україна зачислить тебе до ліпших синів своїх...

Флоренція, 21. марта 1894.

Д-р Константин Лучаковський.

ФЕЙЛЕТОН.

Поляк в кунтуші і Русинка в жупані. Вистава краєва 1894. Оригінальне „руське“ місто... Спочинок у битві і празник польський. Павлийон руських товариств. Хто з наших приїде на виставу? Новітній меценас і мої жарти з него. Літерати багаті — в псевдонімі... Ріжні роди псевдонімів. Ціль їх, користь з них і шкода!

Уявіть собі великий медаліон. Поверх него напись: *Львів — 1894.* На обводі медаліону слова: Powszechna wystawa krajowa. В середині такий образ: Кремезний Поляк в кунтуші держить в піднятій правій руці горючу походню, а лівою держить за руку сидячу Русинку в жупані. Русинка — чорнобровна красавиця, така собі, нівроку, славна, що нікому не дивно, що Поляк держить її за руку... Сперла ся правою рукою, в котрій держить зелений вінок, на руського льва, та й дивить ся своїми чорними, задуманими очима перед себе. Бог то знає, що вона собі думає-гадає... Одежа на ній святоточна, мабуть на празник якийсь вибирає ся... і то не на свій руський празник, а на польський... Полякам вона певно подобає ся і коли вона ще незамужна (бо з образу не можна того пізнати), то її може видадуть за якого шляхтича... Годі відгадати думки її...

Так отсе „візерунок“ афіша виставового, а дальше йде напись, пояснююча, що се за вистава. В написи руській кілька похибок правописних, бо інакше й не була би се руська напись... Нехай світ цілий зараз з сеї написи дізнає ся, що в нас піхто не вважає потрібним навчати ся правопис, бо ми тим ріжнимо ся від иньних народів...

Ви знаєте місто Львів, славне, запашне місто, що у кітліні розсіло ся широко? То наше руське місто! Заложив его князь Данило року Божого і т. д. — те все знаєте з історії. В тім руськім місті на 130.000 мешканців всего-на-всього 9000 людей признало ся до Русинів. Оригінальне „руське“ місто! Так у тім городі є шлях, що веде до Стрия. Коло шляху за містом з одного боку кладовище сумне, з другого боку молодий парк імени патріота Клиницького, vulgo стрийський. Парк у кітліні, а поза парком кількадесят мортів рівного поля, положеного досить високо. На тім полі „загальна вистава краєва“, устроєна на памятку Костюшка, а на доказ життєвої сили польського народу, до которого і нас при святоточних нагодах все зачисляють... Ми належали колись до польської річи-посполитої, отже зовсім льогічно й тепер належимо до польського народу... Коли-б польські часописи не були мене в тім пересвідчили, то мені такий історичний висновок не був би ніколи й на думку не прийшов, а так тепер мушу вірити вченим людям...

На виставу! на виставу! А що-ж? — треба піти подивити ся. Газети польські — то ще не польський нарід; нехай собі пишуть, як їм їх великий розум каже; а нам годить ся таки пошанувати сї патріотичні почутя братного народу, що заставили его дорогою виставою нагадати всім сумні в его історії роковини та показати свою теперішню культуру. Побажати ему лиш такого розвою, який певно покаже на виставі, бо може. Покажемо і ми там свою жупанину, котра при кунтушах буде що найменше оригінально виглядати. Звичайне, се сусїдська річ, коли просять на празник, то чому-ж би не піти, хоч би в жупані? Вкупі жємо, вкупі сваримо ся, життя собі не даємо, але як у битві бували перестанки, коли Москаль Туркови подавав тютюн, так і ми можемо піти на польський, або як кажуть: краєвий празник та подивити ся на себе. Навчимо ся дечого, а наука в ліс не піде...

До отвореня вистави було ще з десять днів, як я ходив подивити ся на тих сто кількадесят павлийонів, що на подобу малого гарного містечка покрили пусте недавно поле. Гарно там дуже гарно; є на що подивити ся вже й тепер, коли ще павлийони в середині не уладжені зовсім. Звісно, крім кількох павлийонів не тривке те все, в більшій частині з легкого дерева роблене, не постояло би й кілька літ, але так зладжене та святоточно причепурене, що любо подивити ся. Архітекти та інженери постарали ся як найбільше виискати свою науку, досвід і фантазію. Робота кипить день і ніч; коли подивити ся на неї тепер, поки ще вистави не отворено, можна навчити ся дечого більше, ніж тоді, коли вже все буде готове.

Здалека від пишних та дорогих павільонів стоїть собі просторий двір на один поверх високий, з піддашами та ганками, з огородем з фронту. Кажуть, що в таких дворах жили наші бояри чи наші заможніші діди та прадіди. Добрі були часи... Сей двір — то павільон руських товариств. В приличнім віддалені від сего будь-що-будь панського двора стоять різнородні хлопські хати, стріхою криті, і церков гуцульська — се відділ етнографічний, де ми можемо дещо більше показати, ніж Поляки. Чи покажемо, побачимо.

Я не думаю ту описувати вистави, бо знаю, що „Зоря“ подасть докладний опис з ілюстраціями; я тільки перед тим празником випив першу поздоровну чарку, а вже на бенкет зажду до часу. Чарка була може з перцем та полином, але вона виїде певно на здоров'я...

На відході з вистави задумався я тяжко; думав я над переважною справою, що то можуть гроші. За рік можна за гроші виставити ціле місто павільонів, вибудувати електричну велізницю, заставити тисячі людей до роботи, а піску на горі добути воду, з води поробити стави, в ставах прекрасні водограї сиріч фонтани, що будуть ріжнobarвними сьвітлами людей принадувати. За гроші... ну, звісно, всьо можна зробити.

І думав я також над тим, хто з „наших“ приїде на ту виставу. Тих цікавих, що приїдуть лише подивити ся та й від'їдуть, я не числю; але тих хотів би я знати, що мають з'їхати ся на ріжні наради, от хоч би на наради літератів. Приїдуть вони, чи ні? Побачимо ми наших українських письменників? Побачимо та далеко не всіх. „Коли з них два-цять обіцяє приїхати (писав мені один український письменник), то приїде тільки 10; навіть з'їзд галицько-руським, бо всі письменники наші тепер не можуть з'їхати ся“. Та нехай лиш і десять приїде, а то як наших галицьких 20 письменників обіцяє приїхати, то приїде тільки двох... Виходить, що наш з'їзд літератів мусить випасти скромно і без великого роголосу. Вся его вартість буде лежати на нараді над ріжними справами, що будуть на з'їзді нарушені. Чей з наради виїде якась рада, а відтак і користь.

— А ти над чим так задумав ся, що й не бачиш мене? — гримнув хтось мені в очи.

Дивлюсь: передо мною мій знакомий, молодий меценас, але не з тих давних меценасів штук красних, лише з тих, що за гроші боронять людей перед ріжними напастями. Давні меценаси були справді добродіями вибранців муз, а теперішні звичайно тільки собі добродії; музи їх нічо не обходять, а кодекс для них приємніша лектура, ніж найкрасший роман. Мій знакомий меценас любив з гордостію чванити ся в товаристві, що відколи вийшов з гімназії, від тоді не читав ще ні одной поезії, — і на очи не любить того сьмітя...

— Над чим задумав ся? — кажу я і не без іронії додаю: — От над дурницями, що тебе зовсім не обходять; про з'їзд наших літератів думав я.

— Про з'їзд літератів?... Гм... — застановив ся мій знакомий. — І приїде хто?

Мене взяла охота покенкувати собі троха з меценаса.

— А ти як думав? Вже-ж, приїдуть. Приїде н. пр. Вакула з Лубен, Дрозд, Семен Жук, Журавель, К. Маруся, Кошовий, Лесько, Кость Одовець, Переходовець, Полтавець, Сирота, Хуторний, Степан Шкода, О. Яковенко, Верниволя, Перебендя...

— Ов! — дивував ся меценас — багато їх.

А я мовчу, не кажу, що се лиш один-одинокий письменник український, що має тільки псевдонімів... Нехай собі меценас думає, що се 16 ріжних письменників.

— Приїде може, — кажу дальше — хоч він уже старенький: Белебень Козак, Т. Вешняк, Іван Горза, Петро Заболоць, Пасько Кавюка, Ломус, П. Необачний, Нечуй-вітер, Опанас Прач, Павло Ратай, Денис Федоренко, Д. П. Хоречко, Хуторянин, Давило Юс, Гургурдячко.

— Як-як? — перебив мене меценас — Гургурдячко? Гарно називає ся!... Коли так, то чимало їх буде. Я й не знав, що в нас тільки письменників...

— Меценас! адже се лиш один письменник!

— Як то? Ти вчислив кільканайцять.

— То Пасько Куліш має тільки псевдонімів.

— Ото! — дивує ся меценас. — А я не знав...

— Бо то Українці; годі затаїти ті всі їх псевдоніми. Але ти певно знаєш, хто то: Вуйцьо Влодзьо, Бережанець, Паленичка, Ратай, Судислав, Шило, Яромир? Се один Галичанин.

— Галичанин?... Паленичка? Шило? Ні, не знаю такого.

— То Володимир Масляк.

— Масляк! Та я з ним ходив разом до школи! Ну-ну, та й позазивав же себе сьмішно!

— Бо то в сьмішній газеті „Зеркалі“ підписував він так себе. Але то вже певно знаєш, хто такий В. Д. Стефанович, Подолянин, Денис з Покутя, Денис знад Серета?

— А! — відповів врадуваний меценас — се-ж бувший директор з руської гімназії: Василь Ільницький. Денис знад Серета — знаю, знаю; его річи були в читанні.

— А знаєш, хто се: Любарт Горовський або Сьпівомир, Іван Чайка, Іван Щипавка?

Меценас здвигнув плечима.

— То бувший сатирик, а тепер заслужений природознавець, проф. Іван Верхратський.*)

— Щипавка? гм... — замітив меценас. — Чому-ж вони, ті письменники, позазивали себе так: один Шилом, другий Щипавкою?

— То бачиш така річ: вони писали сатири, отже псевдонімами вже вказували на се, чого сподівати ся від їх віршів; один колов, другий шипав.

— Хитро! — засьміяв ся меценас.

— Мода така! — замітив я для поясненя.

— На всьо, бачу, мода! — закінчив сентенціонально меценас. — Ну, servus! мені дорога в иньшу сторону.

— Е! небоже, — додав я ще — коли-б ти знав, на які псевдоніми тепер мода? Тепер кождий має псевдонім, що кінчить ся на -енко.

— На -енко? — спитав меценас і для проби додав до свого прізвища „енко“. Засьміяв ся і каже: — Нічого собі ё що в губу взяти...

І пішов мій меценас за своїм ділом. А я став розважати, чи можна хоч би від інтелігентного меценаса жадати, щоби він знав ті нечисленні, нераз неестетичні, чудаські, сьмішні, наївні псевдоніми? Про кріптоніми і не кажу...

Возьмім ще для прикладу такі псевдоніми:

Сидір Воробкевич, музик і поет, підписує свої твори музичні звичайно так: Слова Данила Млаки, музика С. Воробкевича — так як би се не був один і той сам чоловік... Яка в тім ціль?... Він має ще псевдоніми; Дежко Маковійчик, Морозенко і Семен Хрін (!).

Микола Вербицький назвав себе „Білокопитим Миколайчиком“, хоч мені зовсім не хоче ся вірити в то, щоби він мав білі копита.

Один молодий письменник називає себе досить претенсіонально Сердешним. Чому він, сердешний, не назвав себе „хитрим“? Одна молода авторка називає себе поетично Зіркою... друга Дніпровою Чайкою...

Чайок маємо три, а то: Василя Гуглиньского (его оповідає: „Москалева правда“ в *Меті* 1863. підписане М. Чайка); дальше Іван Чайка = Іван Верхратський і Дніпрова Чайка.

Ратаїв маємо двох: П. Куліш (Павло Ратай) і В. Масляк.

Нечуй-вітерів двох: Іван Левіцький і П. Куліш.

Яковенків двох: Іван і О. Яковенко.

І будь же ту мудрий! знай, хто автором якогось твору, коли певно ааблужаєш ся у тім лісі псевдонімів, де почавши від поетичних калин аж до дубів є всі дерева, де коли не всі птиці, то хоч ворони крачуть, виють вовки, сьпівають дрозди, щипають щипавки, лають жуки, росте хрін; під лісом скиглять чайки, а над лісом вірка сьвітять... Без жарту, коли-б зібрати всіх наших письменників, то можна би зложити оригінальний краєвид...

*) Сі всі псевдоніми відкрив у своїй біографії Іван Ом. Левіцький.

Тепер розважмо сю справу поважно. Хто видумє собі псевдоніми і по що? Молодий письменник, що вперше виступає на арену публичну, невпевний свої сили, зі страху перед можливим острим осудом, ховає ся за псевдонім. Коли его будуть ганити, то хоч не назвуть его справдішним прізвиськом. Старший письменник, що живе в прикрих обставинах політичних, зі страху перед гріною карою, криє ся за псевдонім; ему йде більше о справу, котру боронить, ніж о славу власного імени; він волисть спокій за життя, ніж тюрму; радо зносить се, що за життя его не знають. Такі два випадки дадуть ся оправдати.

До речі пригадаю ту, що говорив торік Золя в Лондоні про безіменність в прасі. Рішучої думки своєї про ту справу він не сказав, але замітив, що праса англійська має таку силу і авторитет через те, що статі не підписувані авторами. Виходило-б, що Золя за анонімністю. Автори, каже, чують ся свободніми. Але він, сам такий великий індивідуаліст, чув потребу обетати і за індивідуальністю, котра все оживляє і заставляє автора добре обдумати дану справу, котру перед світ виводить, бо він виступає під своїм іменем, значить, не боїть ся нагани і докорів. Тут вкінці можна би найти різницю поміж політичними, а літератськими статями; звичайно одні не треба підписувати, а другі все треба. Але Золя не сказав рішучо, чи користь з анонімности більша, ніж з підписування повного прізвиська. Ствердив лише, що в Англії починають покидати безіменність. Таке говорив він про безіменність в прасі.

Аноніми а псевдоніми і криптоніми тим подібні до себе, що коли псевдонім або криптонім мало знаний, то він стане і за анонім; читач не знає, хто автор, а псевдонім і криптонім має вартість лише для історика літератури, або для бібліографа. Отже коли автор хоче, щоб его не знали читачі або его опікуни, і вибере собі кілька або кільканадцять псевдонімів, то справді може досягнути се, що ніхто его не буде підозрівати о авторство, через що оставлять его особу в спокою. З псевдонімів може бути така сама користь, як і з безіменности; автор може писати вільно, не лякати ся о своє життя-буте, і коли він псевдоніму уживає в добрій справі, то можна не дивуватись его обережності. Інакше має ся річ, коли він уживає псевдоніму в злій цілі... Ту додаю ще, що декотрі письменники підписували свої твори ріжними іменами також для того, щоб читачам число авторів здавало ся велике.

Така то користь з псевдонімів. А яка шкода з того для читачів і для письменників самого? Шкода велика, може й більша, як хосен. Для читача, незнаючого з тайнами редакційними, кожний псевдонім се окрема одиниця. Подумайте собі, що твори Шевченка доси нікому не знані, і видаєт їх під десятма ріжними псевдонімами. Мало хто зі стилю праць догадає ся, що се міг писати один чоловік; всі будуть думати, що се писало десять ріжних авторів. Значить, читач не може мати повного поняття про справдішного одного автора і не може его як слід оцінити. Автор майже не обходить его, а порубаний псевдонімами на кусні не робить на него одноцілого вражіння. Тимчасом треба тямити, що багато творів аж тоді стають зрозумілими, аж тоді досягають свою ціль, коли хоч троха знає ся їх авторів.

Автор — се фірма купецька. Хоч би купецви вільно було ужити псевдоніму, та коли він уже має яку-таку добру славу, то він певно не буде інакше себе називати, тільки так, як доси звав ся; він знає, що се на покуп его товару має великий вплив. Тимчасом наші автори думають зовсім інакше — чому? — відгадати трудно. Коли вже не мінуче потрібно ужити псевдоніму, то ужити треба; але коли твір невинний, нікому не шкідливий, то по що скривати ся за псевдонім, мов за тин? А в нас такий звичай: опише Н. Н. весну, за котру его певно не післали би в Сибір, він підписує ві А. Б.; опише осінь, підписує ві В. Г. — І по що то? Сам собі шкодить; бо ніхто его не знає, а чей же то щось варто, коли его люди знають. У нас же тільки й заплати за всю працю можна дістати!

Явний виступ зі своїм прізвиськом додає сили самому авторови. Чим більше має він псевдонімів, тим гірше для него і для читача. Найлучш було би уживати зовсім псевдоні-

мів, а коли вже треба, то уживати одного і уладитись так, щоб жадеи ворог его не відгадав. Під творами „невинними“ не підписуватись ніколи псевдонімами! Відвага — прикмета така, що годить ся її мати. Добір псевдонімів, то звісно річ автора; та не пошкодило-б, коли-б декотрі автори розважили як себе назвати. А то справді смішніе вражінє роблять декотрі псевдоніми...

О. Маковей.

ЛІТЕРАТУРА.

Дрібні вісти. Вже вишла давно заповідана повість нашого молодого але талановитого письменника Володимир Левенка під заг. „Пани й люди“. На другім місци сего числа подаємо побіч заголовка повісти також заголовки поодиноких її відділів, котрих єсть 31. Ту тільки скажемо, що зверхній вигляд повісти, відбитої новими черенками, в обвідках, на веліновім папері, дуже гарний і приносить честь нашій друкарні наукового тов. ім. Шевченка, а ціна примірника зовсім низька. Нашим ви. читачам широ радим зацікавитись з тою замітною появою в нашій белетристиці. — Коштом фонду шкільного появилась „Мінеральогія на низші класи шкіл середніх“. Сей учебник Д. М. Ломницького переложив і доповнив проф. Ів. Верхратський. Термінологія оперта на людювих виразах, легка і приступна. Внішній визір книжки гарний. — В Петербурзі вишла коштом Петра Гапзена казка Андерсена „Мати“ на 22 язиках, а між ними і в українсько-руським. — „Дяло“ розпочало друкувати в своїй „Бібліотеці наїзн. повістей“ роман Брет Гарта під заг. „Кріссі“. — Заходом і коштом черновецької „Руської Бесіди“ зачала виходити під редакцією інспектора Омеляна Поповича правопоісно фонетичною ілюстрована бібліотека для молодіжи, діщан і селян під заг. „Ластівка“. — Накладом Ф. Павленкова, що видає в Петербурзі „Біографическую Бібліотеку“ [„Жизнь замечательных людей“] виийши саме тепер житєписи Т. Шевченка і Богдана Хмельницького.

Василь Лукчи.

Виданє творів С. Г. Сквороди. З нагоди столітних роковин смерти українського філософа і поета Г. Сквороди, що припадають 29 жовтня с. р., постарало ся „Харьковское историко-филологическое общество“ зібрати его невидані твори і розпоряджє тепер цілою збіркою рукописий. Частина їх находить ся в бібліотечі харківського університету, а друга, більша, прислана на час до Харкова з церковно-археологічного музея київської духовної академії, царської публичної бібліотеки і Румянцівського музея [остатні рукописи особливо вельми цінні, бо обіймають автографи Сквороди і автентичне „Житіє“ его, написане Ковалинським] Знявши з тих нових богатих матеріалів копії, історично-філологічне харківське товариство приступає від мая с. р. до виданя творів Г. С. Сквороди як філософічних [9 творів, з них 6 невиданих] так і літературних. Твори вийдуть в однім томі [около 35 аркушів друку], в котрім будуть поміщені отсі статі: 1) Критично-біографічна і бібліографічна статя проф. Д. Багалія, 2) Житіє Г. С. Сквороди, составленое М. И. Ковалинским. 3) Нарцисъ или узнай себя. 4) Правда вѣры 5) О древнемъ мѣрѣ. 6) Бесѣда двое. 7) О душевномъ мѣрѣ. 8) Алфавитъ міра. 9) Начальная дверь ко христіанскому добродію. 10) Благодарный Еродій. 11) Харьковскія басни. 12) Борба Архистратига Михаила съ сатаною. 13) Садъ божественныхъ пѣней. 14) Убогий жайворопокъ. 15) Израильскій змій. 16) Плутархъ о спокойствіи души. 17) Ода Сиронія обь уединеніи і 18) Письма. До виданя буде прилучений портретъ Г. С. Сквороди, після примірника, що заховав ся в музею штурк красних харківського університету. Виданє, під доглядом 5 професорів А. Лебедева, М. Дринова, Д. Багалія, Т. Зеленогірського і М. Сумцова, має появитись перед 29 жовтня с. р. Ціна в передлаті 3 карбованці. Передплату треба посилати в „Харьковское историко-филологическое Общество“.

В. Л.

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

ТЕАТР.

Українсько-руський театр у Львові. Львівська „Руська Бесіда“ буде у Львові при ул. Кохановського Ч.о 1 [на „вручених стовпах“] дитній театр, в котрим почавши від липня с. р. грати м. труппа „Руської Бесіди“ з найліпшими артистами товариства М. Садовського, котрі придуть з України. Заповіли іменню свій приїзд артистки: Заньковецька, Затиркевичка, Базилівська, Козловська, — і артисти: Садовський, Старийський, Мова, Василенко і Левіцький. Надто прибуде з України 8 хористів і декоратор. З нових творів сполучене товариство артистичне виставить отсі пєси: Свѣтова річ, Зайдиголова, Модній жених Паньсва губа), Повядка, Дві сімї, Не до пари, Рябина Війт заламейський, Оцет ді одеге, Дальмагинці, Циганка Аза, Утоплена, Пташник з Таролою, Бідний Іонатан, Укрдене щастє, Катря Чайківна, Мужичка і т. и. „Руська Бесіда“ доповняє тепер гардеробу, хори і оркестру. Декорации усі будуть нові. Як бачимо, львівська „Руська Бесіда“ робить з свого боку усе що тільки може, щоби наш театр представив ся в столиці Галичини в часі напливу людий з різних сторін на „виставу“, як найліпше, і питому штуру драматичну презентував в цілій країні. Не сумніваємо ся, що наші земляки з Галичини і Буковини спішити муть численними громадами до Львова, щоби пізнати найсвітїйший репертуар в інтерпретации найліпших сил драматичних, котрими в тепершній хвилі розпоряджуємо. Тільки постійна і численна участь земляків зможе покрити ті великі кошти, з котрими є злучене удержанє великого і добірного товариства драматичного.

Труппа М. Садовського виставила в Москві з нових творів, окрім драми „Талан“, також пєсу „Правда і кривда“, що друкувала ся в „Зорі“ під заг. „В темряві“. Кінєць трохи не такий, як у „Зорі“: герой не вмирає, его визволяє від кривди земський начальник. „Артист“ вихваляє соціальний бік драми, менче похвалєе розвиток любовної кавєрки. Про правдивість типів сказано, що перечні типи змальовано краще, ніж положні. Відтак про сю пєсу і про „Дві сімї“ кажуть ся так: „Вони в значають ся і видають ся між пєсами українського репертуару дуже гарно, дякуючи тому живому елементови. Який впроваджує автори, зображаюча сучасні недуги село“. — На дохід М. Заньковецької виставлено драму „Талан“. Редакция журналу „Артист“ заповідає, що надрукує єї в оригівалі в „Театральной бібліотекѣ“. За час побуту в Москві товариство урядило ще бенєфіси Затиркевички-Карпинської, Загорського, Карпенка, Левіцького, Василенка, Старийського і Садовського. Труппа мала успіх не тільки артистичний, але й материяльний.

Василь Луквич.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Подає Василь Луквич.

а) книжки.

Пани й люди повість Володимира Левєнка. Коштом автора. — У Львові, 1893 (вийшла в маю 1894 р.). Друковано під доглядом Василя Луквича. Стор. 168 мал. 8°. Ціна 80 кр.
З міст: 1. Стриванє. Здає ся не погодили ся в поглядях. 2. Дарніше життє Олександра. 3. Дарніше життє Гришкове. 4. Пригода Рівчаської громади. 5. Пан Крутен — маршалок повітовий. 6. Стерна дєбра, а коле. 7. З якого видко, з чого й на віщо сєрдєв ся пан. 8. Так бо як грати ся. так я й хатку втрачу. 9. Куми розважають ся. Згадки старого діда. 10. Як належить поводити ся. 11. Відробітчанє. 12. Старий кіт навча кошенятко. День пригод. 13. Турботи сумніня. 14. Коротенький монєольо тітки Могрини. 15. Дївка Недоступного заводу. 16. Заходи пана Крутена. 17. Смаженого гарбуза панови Крутенєви. 18. І вудно

Редактор части літературно-наукової: Василь Луквич.

Видає Наукове Товариство ім. Шевченка

і сумно й нема де поради шукать. 19. Селинські бунтарі та селянські оборонники спокою. 20. Нєсподївана перешкода. 21. Любязна розмова. 22. Де значить ся слід небезпешного духу. 23. Перевал. 24. Сєдо Гобробі й нова Грицькова осєля. 25. За роботою. 26. У господі. 27. На гулянках. 28. Не догодив. 29. Не стерпів. 30. Як Гриць пригостив у Рівчак і що діялось там за шість років. 31. Інша вдача — інший шлях. Епілог.

Е. Р'єдниць. Харновъ — какъ центръ художественнаго образованія юга Россіи. — Харків, 1894 р. 36 стор. 16°.

П. Тутковскій. Юго-западный край. Популярныя естественно-историческія и географическія очерки. — Вып. I. Київ, 1893 р.

б) периодичні виданя.

Дѣло. [1894 р. Ч.а 1—100]. Повістки, оповіданя, поеми прозою, новелі, ескїзи і спомики: К. С. Баранцевича — Порох'ї поїл (4 і 6). Д-ра А. Чайківського: Спомини зперед 10 літ: IV. Gratuliere Ihnen zur überstandenen Feuerprobe! (15 і 17). V. Стоян Ковачевич (18, 20 і 21). VI. Моя подорож до Фочи (50—61, 67—69, 76 і 77). Ст. Пятки — Олєкса Шулак (23). Бр. Гатєна-Ол. Сероїчовського — Марувька (24 і 26). Кандидата — Адвокат в небі (29 і 31). Гассана Бен-Леона — Мешканка Гарєму (32 і 34). Гі ді Мопасана-П. Кудрика — Над могилою (35). Дан. Мордовца — Сила віри (39—41 і 43—47). Ъ — Істория одной акціи выборчої (63). Гр. Мачтєта-Бєг. Стр. — Море не прощас (64). Богдана Л. — Шумка (65). Ермїнія Франі — Мати (75). Франсєа Коппє — Розплата (80—85, 87 і 92—94). П. К. — Гроші (86). Статї науки: Ол. Тишинського [з „Дзвінка“] — Памяти Л. Глібова (3). Першій устав для читалєня „Просвїти“ (14). Мих. Дригманова [з „Народа“] — Підновлена рутєнщина (61 і 62). Ів. Верхратського — Дєщо про гриби і їх значєня в природі (72 і 73). Пав. К-ка — „Пролїсок, твори Павла Граба“ (78). К. Л. — Олександра Ефимєнко про жєнщину в крєстиянській семї (95 і 96). Ганджи Андєбера — Т. Г. Шевченє — друг сімї (97 і 99). Промови: послів — Ю. Романчука в соїмї 17/1 в справі зміни организації выборчої (5) і при генєральній дебатї бюджетовій (28). Д-ра Одуєвського в соїмї 30/1 в справі заснованя жєпської гімназіи (14). Ексц. митрополита д-ра Сильв. Сембратовича в соїмї при розправі бюджетовій (35). Іос. Гурика в соїмї при розправі бюджетовій (37). Нат. Вахнянина в радї державній 6/4 при генєр. дебатї бюджетовій (71—73). Ол. Барвинського в радї державній 23/4 при бюджетї шкільнім (87—91). Голови „Просвїти“ д-ра Ом. Огоновського на загальнім зборх товариства 2/11 1894 (16). Проф. Н. Вахнянина на ювілейнім вечері „Просвїти“ 2/11 1894 у Львові (17). Д-ра Бєг. Олєсєницького на вечерницях в чєсть Шевченка в Стрию 16/4 (80). Редактора „Дѣла“ Ів. Бєлєя на роковинах Шевченка у Львові 16/5 (1/0).

Народна Часопис. [1894 р. Ч.а 1—100]. Повісти: О. Рупіюса — Похатник (1—23 і 26—41). Вінєнція Косякевича — Гусакєвський (67—73, 75, 78, 81—85, 87—89 і 95—100). Оповіданя і казки: Октава Мірбо — Два приятелі (42). В. Іаршїна — Червоний цвїт (45—47). Кольмана Мікєата — Добрий Абдаллах і злий Гасан (49). Людв. Галєнєго — Кінь трубача (49 і 50). Лїо Галє — Нурмагал (51—53). Генрика Сінкевича — Старий слуга (55—57). А. Е. Музикє — Оповіданє майора (63 і 64). М. Гочого — Оповіданє подорожного (66). Статї науки: По мєханьській верховині (23—25 і 43—44). Про з'їзд наших літератів і любитєлів літератури (54). За свїта зв'їзд (58—62 і 65). Сатурі і его обручки (74). За жараванним чаєм (79 і 80). Велидень (86). Пригоди в печєрах (90—94).

Києвская Старина. [1894. Ма й. Том 45. Стор. 195 — 386 і 257—272 в 8°]. З міст: Рьч Івана Мєлєшка, какъ литературный памятник, М. Сумцова. Воспоминаня Юсифа Самчєвскаго. Утоплєнниця, Т. Кудринського. По вопросу о существовании Запорожской Сечи в первые времена запорожскаго козачества, з картою Л. Падалии. Воспоминаня М. К. Чалого. Случайнєна находки на княжєй горѣ въ 1893 г., М. Білєшевського. „Попоць“, повість з побуту доньських Українців, Б. Познанського. Грєческіє єпископы-самованьци въ Россіи въ 18 в., А. Голомєбовського. Документы, извєстія і замѣтки. Библиография. Додаток: Дневникъ ген. подєк. Як. Марковича.

СПРОСТОВАНІА І ПОЯСНЄННЯ.

В Буковиньській Калєндари „Р. Бєсїди“ на р. 1894 замітив проф. д-р Стоцький в своїй автобіографіі, що переписав майже весь материял до III. тому „Р. Библиотеки“.

Проф. Стоцький уповажив мене вправді змінити слова „майже весь“ на „велику часть“ материялу, але я не міг уже сего зробити. Дялятого повторю тепєр ще раз сє, що я вже сказав в переднім слові до згаданого III-ого тому: Я дістав готову рукопись лише сєго материялу, що імпєчатний на стор. 2—112, 119—145, разом 137 сторин, або трохи понад 1/3 часть всего (376 стор.). Все прочє (113—116, і все від стр. 145-0ї) я сам виглядїв, вивбрав і пригєтовив до печати (не раз з трудом, на пр. Замітки Вагилєвича або проповіді Шашкевича) Опроче переглянув я і провїрив тажє сїй готовий материял, що его — як видно було — не всїпє вже був переглянути пок. проф. Ошипєвич (62—112, 119—145).

В Коцовський.

З сїм Числом розсилаємо додаток: „Словарь російсько-український“, том II-ий, арк. 10-ий.

За редакциєю відповїдає: Осип Маковей.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка під варядом К. Бєднарського.